

Az író-, újságíró- és politikus vendégek névsora – hírlapi cikkek és visszaemlékezések alapján: Bakó József, Balázs Árpád, Berczeli-Anzelm Károly, Buday György, Dékány András, Féja Géza, Gesztely Nagy László mezőgazdasági kamaraigazgató, Illyés Gyula, Kárász József, Katona Jenő, Kertész Dániel, Kiss Károly tanfelügyelő, Kornfeld Móricz báró, Kovács Imre, Kun Béla képviselő, Matolcsy Mátyás, Nagy Lajos, Nevelős Gyula miniszteri tanácsos, Nyisztor Zoltán, Oláh György, Ortutay Gyula, Pákozdy Ferenc, Paku Imre, Rozványi Vilmos, Sértő Kálmán, Simándy Pál, Sinka István, Szabó Pál, Számadó Ernő, Takács Ferenc képviselő, Tolnai Gábor, Tomori Vilma. Meghívták, de valamilyen oknál fogva nem jött le: Erdélyi József, József Attila, Kodolányi János, Móricz Zsigmond, Németh László, Tersánszky Józsi Jenő. A rendező szervek: a vásárhelyi Gazdaiifjak Egyesülete és a Bercsényi Miklós Bajtársi Egyesület. A program: Aug. 25.: Érkezés a kutasi állomásra, Greguss Máté üdvözlő beszéde, reggeli a tejszövetkezetben, elszállásolás gazdáknál, vacsora a Hangya szövetkezetben. Aug. 26.: Kakasszékfürdő, az olvasóköri, a Hangya, Greguss Máté minta gyümölcsöse, Mérai Sándor és Mónus Imre tanyája meglátogatása, értekezlet a kutasi Népházban. Az értekezletet Endrey Béla polgármester-helyettes, Lázár Dezső tanácsnok és Kun Béla képviselő nyitja meg. A vendégek a következő előadásokat hallgatják meg: dr. Hollósy Antal ügyvéd: A tanya szociális problémái; Karasz Péter: A tanya gazdasági helyzete; Simándi Béla: A tanya kulturális problémái; Tóth Jakab: A tanyai közigazgatás helyzete; Győri Sándor: A tanyai ifjúság problémái. Hozzászólnak: Féja Géza, Hódy András, Katona Jenő, Nyisztor Zoltán, Oláh György, Pákozdy Ferenc, Rozványi Vilmos, Sértő Kálmán, Takács Ferenc. Aug. 27.: Hódmezővásárhely, a Kokron-gyár, a kaptafaiüzem, a néprajzi múzeum, a majolikagyár, az erdei óvoda, a mezőgazdasági szakiskola és a Serház téri inséglakások megtekintése. Az irodalmi est műsora: Soós István polgármester üdvözlő beszéde, Matolcsy Mátyás előadása a földkérdésről, Pákozdy Ferenc és Illyés Gyula versei, Szabó Pál regényrészlete, Katona Jenő előadása a parasztság és az irodalom kapcsolatáról, Féja Géza Sértő Kálmán és Számadó Ernő verseiről, Nyisztor Zoltán felolvasása Szociális lelkiismeret az irodalomban címmel.

SIMÁNDI BÉLA:

Írók a pusztán

Pusztá, pusztá, pusztá, vásárhelyi pusztá!
Nincs az én szívemnek azóta se nyugta.
Azt a három évet sohase felejttem,
emberré, magyarrá igazán ott lettem.

Vagy harminc éve írtam a verset, amely ezzel a strófával kezdődött és még most is magányos töprengéseimben, ha élet-emlékeket idézgetek, legtöbbször ezeket a verssorokat mondogatom magamban és *Hódmezővásárhelyt* idézem, a vásárhelyi pusztát, annak az Orosháza és Tótkomlós közé ékelt legkeletibb szélét, amely már azóta régen önálló község: *Kardoskút*, és már nem is Csongrád, hanem Békés megyéhez tartozik.

Régi emlékeket támasztanak fel bennem a verssorok, három ottani tanyai évem emlékeit. Nagyon szépek ezek. *Tanító-emlékek*. A magány és a lázongásoké, a munkáé a kis iskolában és a felnőttek között is a vályogból maguképitette tanyai „olvasóköri”, ahol szombat, vasárnap esténként azokról a vágyott változásokról folyt a szó, amelyeket vártak és hitték, hogy mássá, szebbé lesz velük az életük.

És most azt a három évet idézgetem. Az elején az ismerkedést a pusztával. Az iskolában a tanítványaimmal hamar ment és hamarabb ment az iskolát körülvevő elszórt tanyák népével is összebarátkoznom, mint ahogy elgondoltam.

Nevek, emberek tolultak az emlékezetembe. Az első vasárnap este az olvasóköri, ahová *Juhász Nagy Vilmos* vitt el, és ahol már vártak. Beszélgetésre, sorsuk megmutatására.

Mit láttam meg ott, azon az első olvasóköri estén?... Azt, hogy nagyon maguk vannak. Hogy szomszédatlanok is.

Milyen messzi volt nekik a városuk, Vásárhely! A fiatalok, tanítványaim legtöbbje nem is látta. Az ott élők legtöbbje nem is volt vásárhelyi. Orosházáról és környékéről kerültek oda a tagosítás idején. Így hát a családi szálak se fűzték őket városukhoz. Oda csak ritkán vetődtek és azt is összekötötték az adófizetéssel. Ezek az olvasóköri téli vasárnap esték voltak beszélgetésre szánva, újságolvasásra és egy-egy könyv kivételére a kis könyvtárból, amelyeket *B. Szabó Ferenc* könyvtáros lelkesen ajánlgatott nekik.

Az esti beszélgetés során híreket mondtak el egymásnak. Akik akkortájt a városban jártak, üzeneteket hoztak onnan. Egy nevet hallottam gyakran emlegetni *Karasz Péterét*. Ő látta el tanácsokkal a hozzáfordulókat és mindig akadt néhány üzenete a pusztaiaknak. És amikor késő este Juhász Nagy Vilmossal hazaindultam, a búcsúzásnál ezt mondta nekem a kör elnöke, *Horváth Sándor*:

– Tanító úr, Karasz Péter üdvözlí. Azt mondta, hogy a héten kijön ide a külső pusztára és meglátogatja.

Vártam a találkozást és a hét közepén, az egyik napon, a tanítás vége felé egy könnyű kocsí állt meg az iskola előtt. A nagyobb fiúk kilestek az ablakon és akik meglátták a kocsiból kiszállót, mintha valami fontosat közölnének, odasúgták a többieknek: – Karasz Péter.

...Késő estig voltunk együtt. A hosszú beszélgetés során ő tágitotta ki előttem azt a tanyai világot, hiszen azt nála jobban senki se ismerte. Tanyája, kis földje volt Kutason, de ideje nagy részét a városban töltötte. Mindenkit ismert és a város, az óriási határ minden problémáját tudta.

Minden hónap elseje szünet volt a tanyai iskolákban. Akkor a tanítók bementek a városba fizetésüket felvenni, hivatalos és magán dolgaikat elintézni. A következő hétre esett elseje.

– Tehát, várlak a városban és amint a dolgot elintézted, estig együtt maradunk. Néhány emberrel meg akarlak ismertetni. *Nagy dolgok várnak itt ránk!*

Így búcsúzott. Felült kocsijára és én sokáig néztem utána, amint rohan az az őszi csillagos, késő estében Kutas felé.

... Nagy dolgok várnak ott ránk és Karasz Péter már azon az első elsején sokat fel is tárt belőlük előttem. Én akkor néztem körül valójában először Vásárhelyen. Már az első napon megismerkedtem ott néhány velem egyhitű tanítóval, városi, meg éppen ott járt tanyai emberrel, akik a határ más részén éltek, de gondjaik, lázongásaik ugyanazok voltak, mint az én parasztjaimnak ott a külső pusztán.

Hogy mik voltak ezek: *A magukrahagyatottságuk*. A kis falvakban mégis csak maguk intézték a dolgukat. A bírót maguk közül választották. Az egy-két rövidebb, hosszabb utcában egymás mellett éltek. Ott volt a községháza a falu közepén; láthatták, hogy ott mit csinálnak, jól – rosszul hogyan intézik a dolgaikat. A pusztán, a tanyavilágban csak nemsokkal azelőtt építettek újabb iskolákat és néhányban a tanítókra bízták a *járlatírást*. De még így is sok tanyáról húsz kilométereket kellett gyalogolni a heti egy *járlatírási napon* azt elintézni. És ezek a megszorított tanyai iskolák is csak messze voltak egymástól. Sok gyerek volt, aki öt kilométernél is többet gyalogolt naponta odáig. Esőben, sárban megrakott szekereken, havas téiben szánkókon hordták oda őket, a nagy, kemény hidegben pedig hetekre is otthon

tartották. Ebédre télen-nyáron mindig a magukkal hozott hideg ételt ették. Szalonnát, kolbászt kenyérrrel. De voltak közöttük, akik rejtve ették meg azt, amit hoztak. Szégyellték szegénységüket.

És megismertem a várost is, amelynek ha „*belterülete*” nem is volt nagy, régi kis megyényi határával és az ott élő, dolgozó néppel nagyváros. Önálló közigazgatási joggal és ha főispánja egy is volt a Szentesen székelő csongrádi főispánnal, hetenként egyszer átjárt a kihallgatásra jelentkezőket fogadni, a titkársa által elintéztet ügyeket aláírni. Időnként pedig *elnökölni* a díszes törvényhatósági gyűléseken.

Karasz Péter és mások is munkára biztattak. Egy évre rá már bizonytalan időközökben megjelenő kis „folyóiratom” is volt. A „*Tanyai írások*”. Az első füzeteken én írtam tele. De hamarosan munkatársaim is akadtak. *Karasz Péter, Gregus Máté, Szeghő István, Lázár Ferenc, Juhász N. Vilmos*, mások és 1935 januárjában már országos megmozdulás is volt a „jó kovász” Vásárhelyen. Akkor szerveztük meg *az országos gazdaifjú kongresszust*.

Ilyen zsúfolt még sohase volt a szálloda, a *Fekete Sas* díszes nagyterme. És ilyen zajos vitáktól se voltak még hangosak díszes, öreg falai.

Párhetes visszhangja volt ennek az első ilyen országos megmozdulásnak is, amelyre dunántúli és nyírségi falvak fiatal parasztjai is eljöttek.

A tavasszal már azt határoztuk el, hogy a nyáron lehívunk Vásárhelyre néhány olyan író, akiket érdeklődése, szíve a nép felé fordított és akik szívesen töltenének néhány napot vásárhelyen és annak tanyavilágában.

Az a kis baráti kör, amely élesztője volt a vásárhelyi kovásznak, lelkesen fogadta a gondolatot. Szinte percek alatt kialakult, hogy mi, hogyan legyen:

Kora reggel kell, hogy megérkezzenek Kutasra. ott már vendéglátóik szekerekkel várják majd őket és viszik szerte a határban egyet-egyét a tanyájukra, és estig ismerkednek azzal a világgal. Estére mindegyiket a szomszédos olvasókördbe viszik – *ötven tanyai iskola és ötven olvasókörd is volt akkor a vásárhelyi határban* – ott elbeszélgetnek az oda összegyűlt parasztokkal azok sorsáról, életéről. Aztán visszamentek a tanyára pihenni. Másnap járják a határt, este pedig a kutasi olvasókördbe mind összegyűlnek *író – paraszt* találkozóra. A harmadik napot a városban töltik.

És már jegyeztettük is, hogy kiket hívjunk meg erre a találkozóra. Engem nagyon meglepett, hogy milyen jól ismerik íróikat. Ahogyan visszaemlékszem rá, eljött oda *Illyés Gyula, Nagy Lajos, Szabó Pál, Féja Géza, Simándy Pál, Katona Jenő*, az azóta méltatlanul elfelejtett *Rozványi Vilmos*. Ott voltak az akkori szegedi fiatalok közül *Buday György, Ortutay Gyula, Tolnai Gábor* és *Tomori Viola*. Két szociológus: *Matolcsy Mátyás* és *Kovács Imre*. És egy pap-újságíró is ott volt, a kutasi gyűlésen a mellét verve hangoztatta, hogy ha még ő is azt mondja, hogy szükség van Magyarországon földreformra, akkor kell is!

A tanyák között a megszervezés nagy részét az öreg Gregus Máté vállalta és ebben sokat segített neki fia, a „Fiamáté” is. Az öreg a kutasi gyűlésen nagyon értékes előadást is tartott a vásárhelyi tanyavilág kialakulásáról.

A városi szervezést Karasz Péter vállalta magára. És ez nagyon nehéz volt. Az államtitkár-képviselőjelölt bukása után új főispánt kapott a város. Erőskezűt, aki jól vigyázott ott mindenre.

De Péternek mégis sikerült mindent elintéznie. Még egy ebédet is kiharcolt a vendégek tiszteletére és a városháza díszes tanácstermét is odaadták egy irodalmi esthez.

Sokan azt hitték, népnünnepély lesz ez az írói találkozó. A vendégek majd csak a jót, a szépet látják és ezeket írják meg utána. Ezeket azonban már a kutasi gyűlés is kiábrándította. A parasztok azon már Gregus Máté előadása után kitárták panaszait és az írók is elmondták, hogy mit láttak. Az éjszakába nyúltak a viták és azok hónapokon keresztül újságokban, folyóiratokban folytak tovább. Lezajlott a városházi est is. Ez már azonban a kutasi gyűléshez képest gyéribb érdeklődéssel és utána az éjszakai vonattal az írók visszautaztak Budapestre.

Néhányan kikísértük őket az állomásra és amint onnan visszajöttünk és beültünk a Fekete Sas cigányzenétől hangos kávéházába, már tudtuk, hogy *nagyobb vihart támasztottunk, mint amilyenre számítottunk*. A három helyi napilap naponta csak beszámolt az eseményekről, de már közkézen járt ott a *Magyarország* aznapi száma Féja Géza tudósításával a kutasi gyűlésről. Karasz Péter elégedett volt. De sokan ültek a kávéházban és a legtöbb asztalnál ezt a három napot tárgyalták, amely felbolygatta a várost és ott sokaknak más volt a véleménye, mint nekünk.

– Mi csak figyeljük az újságokat! – mondta Karasz Péter.

Nyár volt, szünet az iskolában, így semmi dolgom a pusztán. Felutaztam Pestre és ott tudtam meg, hogy fizetnem kell „*viselt dolgaimért*”.

A Kultuszminisztériumban, a népművelési osztályon, amelynek vezetője, *Nevelős Gyula*, szintén ott volt a találkozón, ő mondta nekem: „*El kell mennie Vásárhelyről. A főispán nem tűri ott. Az meg nagyobb úr a megyében, mint a miniszter.*”

Pár nap múlva meg is kaptam az áthelyezést a lajosmizsei határba, Kulapityére...

Szabad Föld, 1969. április 27. 8.p.

Vásárhely-Lajosmizse A Simándi Béla búcsúlevele

Simándi Béla állami tanító, a tanyai kultúrának lelkes szavú és ékes tollu harcosa, akit nemrégén Lajosmizsére helyezett át felettes hatósága, az alábbi levelet intézte K u n Béla képviselőhöz. Pont akkor kaptuk ezt a levelet, mikor az aranyadhalmiak ünnepélyére készültünk. Ott kint a messzi Pusztán, hol sok minden őrzi a Simándi Béla jószándékú lelkének és kezének nyomait, hallottuk azt, hogy Aranyadhalom hálás magyar népe társasvacsorával, csöndben, de szívbeli meghatódással búcsúzott el Simándi Bélától. Átadtuk messziről szóló köszöntését mi is és éreztük a szeretet melegét, mely az aranyadhalmiak minden szavából kicsendült a S i m á n d i Béla személye iránt. Levelét teljes egészében itt adjuk:

Vásárhelyi napjaim egyik utolsóján, amikor még néhány elintézendő ügyemben jártam azt a várost, amelyhez három esztendő sok szép és kevés rossz emléke fűz, s amelyet nem a magam jószántából készültem elhagyni, a Kossuth-szobornál találkoztam K u n Béla képviselő úrral. Fogadni mernék, hogy soha életében nem járt Lajosmizsén, de néhány perc alatt olyan pontos képet adott erről a nagy kiskun faluról, hogy én már ennek alapján is eligazodtam benne. Nevek özönét zúdította felém, amelyek jórészt ott mindjárt elfeledtem és csak most, hogy kezdek beilleszkedni Mizse társadalmi kereteibe, emlékezem vissza, hogy erről is, meg amarról is beszélt nekem Vásárhelyen K u n Béla képviselő úr. Talán el se mondtam volna mindezt, ha a búcsúzásnál néhány szavával szíven nem érint.

- Mégis csak el kéne egy cikkben innen búcsúznia... Én szívesen leközlöm a cikket...

Ezek a szavak szívemen találtak. Szó nélkül szokott elmenni az olyan, akit küldenek. Akiktől a legjobban fájt elválnom és akik azon a nagyhatárú Vásárhelyen azt hiszem őszintén sajnálták távozásomat, olyan könnyesen meghatódott búcsúzásban részesítettek, amit én tanítóember részére a világ legnagyobb jutalmának tartok és sohase fogok elfelejteni. Akiket a három év alatt jóemberjeimnek ismertem meg és az utolsó napokban találkoztam velük, egy-egy kézszorítással elbúcsúztam tőlük. Csak a nagyon gyakran felém fordított kérdésre nem tudtam megfelelni, hogy mért megyek el.

Most itt ülök alsómizsei lakásomon. Iskolám még az aranyadhalminál is kényelmesebb, szebb Klebelsberg-iskola, akinek emlékét az Alföldön életüket végigküzdő nemzedékek egész sora áldani fogja. Kályhában ég a tűz, de őszi vendégem, a láz is 38 fok

fölött melegít. Emlékek rajzanak lelkemben és nekifogtam azoknak a búcsúsoroknak, amelyeket a képviselő úrral való beszélgetés után már olyan sokszor meg akartam írni.

Azonban eddig úgy voltam vele, hogy olyan sok emlék, gondolat, üzenet rajzolt a lelkemben, hogy várnom kellett, amíg kicsit megnyugszom.

Meg kell vallanom, keserű szájjal utaztam el Vásárhelyről és ebből a keserűségből valami kevés megmarad számomra egész életemre. Jó emberismerő vagyok és névszerint fel tudnám sorolni azokat a barátaimat, akik ott mondták, de azokat is, akik csak gondolták, hogy úgy kell Simándinak!

Hát mért kell nekem úgy? Amit én csináltam, azt holnap gondolkodás nélkül újracsinálnám. Én nem vagyok politikus. Politikát csak akkor csináltam, amikor belekényszerítettek. Azonban feltétlenül él bennem nagy szociális lelkiismeret. Magyarország egész jövőjének alapját a parasztságban látom és ennek a parasztságnak kulturális, szociális, egészségügyi és minden téren való előbbrejutásáért harcolni ma a legemberibb és a legmagyarabb kötelesség! Én ezt tettem attól a perctől kezdve, amint teljes valóságában feltárult előttem a tanyaprobléma. Termékeny író vagyok és az utolsó három év alatt majdnem minden írásom a tanyai parasztért szólt. A legelőkelőbb tudományos folyóiratokon, napilapokon, képes magazinokon keresztül a naptárokig az ő életét, sorsát hirdetem. Merem mondani, hogy kevesen dolgoztak érte lehetőségeikhez képest többet, hatásosabban és önzetlenebbül, mint én. És sehogy se értem, hogyan lettek ellenségeimmé azok, akik azt hirdetik, hogy ugyanazon célért dolgoznak, amelyikért én? Vannak, akik az én helyzetemben mindenből kiábrándultak volna. A kisebb hitűek megfogadták volna azt a tanácsot, amit az élet okosai nekem is adogattak: hagyd a fenébe az egészséget, élj magadnak, gyűjts pénzt, mert ez ér a legtöbbet az életben!

Nem mondom, aki csak az eszére hallgat, az így cselekszik, de akiben él az a bizonyos fentebb említett lelkiismeret, az az Alföld minden helyén, de bárhová is kerüljön az országban, meglátja azokat a problémákat, amelyekért az ezután következő magyar ezerév érdekében dolgozni kell.

Széchenyiben hiszek és minden erőmmel az Ő nagy, még csak azután megvalósítandó reformjait szolgálom. Vele sajog minden idegemben, hogy elvesz a nép, amely tudomány nélkül való. És hitem az, amit az egész magyar népművelés jelgójának tűzött: „Egyesült erővel iparkodjunk azon, hogy Magyarországon egy ember se legyen kenyér és ruházat nélkül, földel és szakismeret nélkül és az erkölcsi műveltséget senki se nélkülözze.”

Minden író magától értetődően híre törekszik. Van, amelyik hiúságból, de az igaziak azért, hogy az általuk hirdetett igazságok minél több ember füléig és eszéig jussanak el. Az én híremnek a személyem körül támadt kavargás sokat használt. Itt is sokan megtalálnak, régi barátok és új ismerősök, leveleikkel, amelyeknek minden bátorító és biztató szava csak hitemet erősíti.

Ablakaim kis erdőre nyílnak. Ezeken az őszi alkonyatokon hosszan elnézem a szélben bólogató fákat. Gondolatim gyakran ott járnak a vásárhelyi határban. Látom magam előtt az ottani embereket és gyakran azon kapom magam, hogy gondolatban tovább beszélgetek velük. Ott folytatjuk, ahol még az olvasókörben, valamelyik tanyán félbeszakadtak beszélgetéseink. A vásárhelyi fekete föld problémáinál. Itt homok van és a homoknak is megvannak a maga problémái, amelyekre itt az ablak mellett hamarosan átcsap a fantáziám.

Nehéz szívvel mentem el a vásárhelyi pusztáról. Amikor utoljára jártam az aranyadalmi körben, alig tudtam elválni azoktól a tagoktól, akik oda a búcsúztatásomra eljöttek. Ez a kör a második otthonom volt. A három év alatt, amit ott töltöttem, épült fel kis köröcskéből szép, nagy olvasókörre. Azalatt gyarapodott meg a könyvtára akkorává, hogy tanyai körben kevés van ilyen az országban. Műkedvelő gárdája díjat nyert, szomszédos körökbe, még a szomszéd vármegyébe is eljár vendégszerepelni. És talán épp azon a napon, amelyen ezek a sorok megjelennek, szentelik új zászlajukat, amelyet K u n Bélától kaptak.

Meghívtak levélben, hogy menjek el vasárnap a nekem felajánlott szöveget abba a piros-fehérezöld zászlóba beleverni. Nagyon ott szeretnék lenni, de nem mehetek el. Így hát ezúton is üzenem az aranyadiaknak, verjék be nevemben azt a zászlószöveget annak a nemzeti színű tiszta lobogónak a nyelébe.

Vásárhelyi Reggeli Újság, 1935.nov.17.3.p.

Simándi Béla az 1935-ös találkozó kezdeményezője és szervezője tanyai tanító, a Tanyai Írások c. folyóirat szerkesztője és kiadója.

ILLYÉS GYULA

Írók a nép között

A hódmezővásárhelyi tanyák ifjúsági szervezetei vendégül hívtak mintegy harminc író és újságíró. Céljuk az volt, hogy megismertessék velük a tanyavilág életét, föltárják annak bajait. Bizonyára gondoltak arra is, hogy az írók majd továbbadják az ő panaszait s így hamarabb kapnak azokra orvoslást. Bár ha csak ez lett volna a gondjuk, akkor sokkal üdvösebb, ha helyi képviselőket hívnak meg, vagy díszpolgárokat választanak. Azzal, hogy írókat hívtak meg, nyilván nagyobb igényről tettek tanúságot. Az írók talán egyszer regényt vagy verset írnak a látottakról, vagy csak egy sort fogalmaznak másként, mint ahogy a kirándulás nélkül fogalmazták volna. Az ő támogatásuk – írásaik hatása, ha egyáltalán írnak – legjobb esetben is húsz-harminc év múlva jelentkezhethet. A rengeteg munka és költség tehát, amelyet a fogadás, elhelyezés, szervezés igényelt akkora területen, önzetlen volt, hasonlított a diófát ültető öreg fáradságához, akit nem érdekel, hogy élvezni fogja-e ő is a fa gyümölcsét; bennem mély tiszteletet keltett. Vannak hát mégis, a költőkön kívül, akik bíznak az irodalom erejében? És feladatában? A meghívottaknak körülbelül a fele jelent meg. Mondanom sem kell, hogy a szerényebbe. Olyan, akit a tanyai parasztok is íróknak ismernek, azt hiszem egy sem volt köztünk. Nagyrészt fiatalok voltunk.

Kitörő örömmel fogadtak bennünket. Mikor hajnalban egy éjszakán át tartó utazás után kikászolódtunk a vagonokból, az újságírók az első, mi írók a harmadik osztályúakból, a tanyai állomáson küldöttség s díszbéd várt ránk. Jólakattak bennünket, majd megmutatták a néhány házból s két templomból álló tanyai központot. Újabb s újabb vendéglátást élvezve megnéztük egy-két mintagazda házatáját. Aztán szétszoltunk. Mint valami különös vásár végén, az összegyűlt tanyások mindegyike a kocsiban egy-egy íróval vitt mutatoul, vagy vásárfia gyanánt haza. Én egy rokonszenves, művelt, korombeli gazda nyakába jutottam, Győri Sándoréba. Próbáltam elképzelni, mit gondolhat furcsa szerzeményéről, akit látatlanban sóztak rá, s mit gondolnék én az ő helyében egy íróról, úgy általában, minden előző ismeretség nélkül? Feszélyezve éreztem magam, mint mindenkor, midőn valami szerepre kényszerülök, ha csak egy mesterségére is.

Szerencsére rövidesen emberré váltunk, mondhatnám a nép egyszerű gyermekeivé. Hódmezővásárhelyre majdnem közvetlenül szűkebb pátriámból érkeztem, tele voltam hazai benyomással. „Nálunk ez így van...” – a beszélgetés a két vidék másféleségéről folyt; az melegített össze bennünket, ami elválaszt. Elcsodálkoztam a különbségen. Úgy is értelmezve a szót, amennyivel itt minden különb, mint a Dunántúl. Egyelőre csak az emberfajtájáról beszélek.

Tíz-húsz kilométer itt nem távolság. Hódmezővásárhely határa 134 ezer hold, nagyrészt középbirtok. A tanyai gazdák el vannak zárva a világtól. Elmaradottnak érzik magukat. És épp az elmaradottságnak ez a tudata ösztökéli őket, hogy kapcsolatot keressenek a világgal, a kultúrával és egymással. A szétszórt tanyák között elég sűrűn olvasókörök és

gazdakörök vannak és ami csodálatos, működnek is. A tanyai gazda az egész napi egyedüllét után nem sajnál tíz kilométernyi gyaloglást vagy kocsizást, hogy este valami hírhez, vagy könyvhöz jusson. Abban a dunántúli faluban, ahonnan én érkeztem, közel hatezer ember él egymás mellett. Van egy „48-as és függetlenségi olvasóköre”, amely évente egyszer gyűl össze, amikor a tisztkart választják. Könyvtára két nyomorúságos szekrény, tele a háborúelőtti napilapok ajándék-fércműveivel, még szerencse, hogy a kutya sem keresi őket. A gazdák semmit sem olvasnak, semmit sem beszélnek meg; kerülik egymást, épp azért mert összezsúfoltan élnek. Hogy valaha, nem harminc, hanem csak egy fél íróra kíváncsiak lennének? Elámultam a hódmezővásárhelyi tanyákon. Hát ilyen nép is van? A „magyart” én nem ilyenrel tanultam meg azonosítani. Ha a találkozás célja az volt, hogy az egyik fél elmondja panaszait a másiknak és segítséget várjon tőle, – hát majdnem én voltam a panaszkozó és a segélytváró.

Anyagilag persze a helyzet itt is kétségbeejtő. Az aszály, az Alföld kiszáradása, a rossz utak, az agráröllő, az adósság és az adó, az adó; csak a városi különadó 140 százalék. Ezek ellen hasztalan minden szorgalom és élelmesség. És aztán a földnélküli tanyasiak helyzete, akiknek ütött-kopott, sárból vert kalyibáik úgy állnak a szikesedő sivatag közepén, bekerítetlenül, elhagyottan, akár a kirgiz jurták a sztyeppén. Azzal a különbséggel, hogy közöttük egyetlen háziállat sincs. Pár rongyos, beteg gyermek ül a porban s néz az aggastyánok közönyével a kérdezőre. Most tanulják, saját sorsukon, milyen a földosztás, a kegyként kapott; az 1920-as.

A tanyai ebéd után, melyet két bájos fiatal lány készített s szolgált fel, frissen, sűrögve és élettől duzzadón, mint némely jóévtvágyú olasz festő képén a szakácsnő-angyalok, ellátogattunk két gazdakörbe. A „pesti író” hírére (bárki lehetett volna az) mindkettő zsúfolásig megtelt. Válthattam ismét a csodálkozást az életrevalóságon, értelmességen és a súlyos anyagi elnyomottságon.

A feszélyezettséget, melyet az ilyen „néppel való érintkezés” a népben is és a vendégben is kelt, hamar legyőztük. Két-három perc múlva már úgy beszélgettünk, mintha nem vendégségbe, hanem haza jöttem volna. Megdöbbenett forró, már-már kirobbanó elkeseredettségük.

Akikkel itt beszéltem, nagyobbrészt módos gazdák voltak. S ilyeneket mondtak: csúnya világ lesz, ha mi elproletarizálódunk. Egy kedves, félszemére hunyorgó bácsi az asztalt verte: igen, a telepítés elkezdődött, minket már telepítenek kifelé. – Az adóvégrehajtó mindennapos a határban. – Jobb volt a jobbágyvilág, – mondták, – akkor természetben lehetett fizetni, amit az uraknak fizetni kellett. – Kossuth – kezdte valaki, de egy hang félbeszakította: – bár ne szabadított volna fel bennünket! – A hivatalnokok, az y-osok ellen beszéltek, akiknek fizetése nincs arányban a parasztság jövedelmével és adózóképeségével. – Uram, – kiáltotta más, – én egész évben nem veszek be 600 pengőt. Ennek meg ennek az úrnak meg csak a titkárja 800-at keres. – Arra voltam kíváncsi, hogy képzelnék el a bajok megszüntetését, a kivezető utat. – Sztrájkjal, – felelte nagy meglepetésemre egy széles állkapcájú férfi, – szervezkednünk kellene, mint az ipari munkásságnak és megállni egyszer a munkában, ha már úgy sem bírjuk tovább. Akkor majd meglátná a világ a parasztság bajait, de erejét is. Mert így ki tud rólunk? Hány fülön és nyelven tompul a mi panaszunk, míg odaér, ahol segíthetnének is rajtunk? – És az egész gyülekezet újra a valóban aránytalanul nagy és bonyolult adminisztráció ellen tüzelt. – Csak egyszer beszélhetnénk azzal a Gömbössel! – (Aki kezdetben tetszett nekik, mert katona volt, tán „rendet” csinál.) Ide jöjjön egyszer Gömbös, ebbe az ivóba, ha meg akarja tudni, mi van az országgal. Itt adom át az invitációt.

A másik gazdakörben ugyanez volt a hangulat. A tanyákon, melyeket a következő nap meglátogattam, ugyancsak. Szárazság, aszály, nyomor. Meglátogattam a szomszédos Weiss Manfréd uradalom hatalmas öntözőműveit is. Lám, az aszályon is lehet segíteni. A kopár,

fülledt pusztából szellős, friss paradicsomba jutottam; az öntözés még a levegőt is megváltoztatja.

Másnap este a tanyai központban a gazdák és írók közös gyűlést tartottak. A műsor szerint a gazdáknak kellett volna ismertetniök a helyzetet egymásután következő hat felszólalásban. Az írók és újságírók azonban az első előadás után szót kérek s mire mind elmondták, mit gondolnak a népről, a honról s általában az életről, addigra eltelt az idő. A parasztok bajai a tarisznyában maradtak. Gregus Máté magvas előadását csak azok hallották, akik közvetlenül mellé telepedtek. A teremben felbomlott a rend, kis csoportokban folyt a vita és ismerkedés. A sötét udvar is hangzott az eszmecekerétől. Így is volt tán jó; a merev, hivatalos referátumok helyett véletlenül összeállt kis csoportok tüzeltek egy-egy gondolat körül, mint megannyi pásztortűz körül. Az ember válogathatott köztük. Csoportról csoportra jártam; mennyi változatosság s ellentét ebben a népies eszme körben, melyet a kívülállók oly egységesnek gondolnak. Itt vannak a katolikusok, akik a hitre esküsznek, a fajvédők, akik a német példára, a szegedi settlementisták, akik a magyarságtudományra, Féja, aki a forradalmi felszabadulásra, Takács Ferenc, aki a szocializmusra, Matolcsy, aki a politikára. S hányan, akik csak a jelszóra, a kedvezőnek ígérkező szélre!

A következő nap estéjén a vásárhelyi városházán tartott előadást is a megváltó ötletek e szabadversenye jellemezte. A beszédek közül nekem azok tetszettek, melyek köntörfalazás nélkül őszinték voltak, nem tömjéneztek, hanem ostorozták a vidék életét. A közönség lelkesen tapsolt annak is, aki támadta.

A gazdák nem tartottak beszédeket, a munkások sem. Megmutatták, hogyan öltözködnek, mit esznek, milyen a lakásuk. Az írók megnézhatték, amit írónak látni érdemes s ami bizonyára minden előadásnál s adathalmaznál mélyebb benyomást tesz. Takács Ferenc szíves vezetésével megnéztük a gazdaghatárú város nyomortanyáit is, a vergődő gerencserek apró műhelyeit s egy-két gyártelepet, melyek fülledt, egészségtelen termeiben a munkásleányok 8-10 fillért, a munkások 15-20 fillért keresnek óránként.

Írói kongresszustól, mint általában bármilyfajta kongresszustól nem sokat várhat az ember. A hódmezővásárhelyi kirándulásnak – Simándi Béla ötletének s munkájának – annyi értelme volt, amennyire abból minden résztvevő tanulmányutat tudott alakítani. Azok az írók is, akik a népből származtak, új világot ismerhettek itt meg. Az „öserő és tősgyökér” s a paraszt mítosz romantikus rajongói (ha egyáltalában még vannak ilyenek) ízlelhetek egy kortynyi keserű valóságot s a pesszimisták, mint magam is, egy csipetnyi reményt. Hogy a tanyaiak mit nyertek, azt nekik kellene elmondaniok. Vállalkozásuk, bizalmuk a szellem erejében – megindító, ismét csak ezt mondhatom. A kultivátlanságáról, elmaradottságáról hírhedt vidéket én előttem egyszeriben magas polcra emelték. Mert vajon milyen más szakmának vagy városnak jutna eszébe hasonló ötlet? S melyik tudná ennyi szeretettel, áldozatkészséggel s hittel megvalósítani? Hódmezővásárhelyen, három napig újra azt éreztem, hogy érdemes írni. Érdemes írni oly dolgokat is, melyekért közönségesen csak gúny, rágalom és éhkopp a fizetség európaszerte.¹

Nyugat, 1935. október. 222-225.p.

Az író Bérestemető c. költeményét az Alföldi Gazdaiúj 1935. szept.15-ei száma közli.

FÉJA GÉZA:

Látogatás a kacagó embernél

Sóshalom, augusztus hava

¹ E cikk nyomása közben értesültem, hogy a kongresszust széles közbiztossági rendőri nyomozás követte, majd a kongresszus szervezőjét hivatali állásából áthelyezték.

A hajnali vonatból gyűrött arcok szálldogálnak lefelé, mikor *Vásárhelykúton* megpihen a vicinális. *Szabó* Pál barázdás arca mellett feltűnik *Illyés* Gyula. A gazdák valami ösztönös érzéssel *mindjárt magukhoz* ölelik, „somogyi gyereknek” hívják becézgetve. *Írók, fiatal szociológusok érkeztek, hogy a tanyákat járják, mint a gazdák vendégei.*

Az állomás előtt könnyű alföldi homokfutók s pihent, fényesszörű, karcsú lovak. *Egyelőre nagy a tanyajáró írók becsülete*, egy öreg gazda megható lelkességgel kéri *Karasz* Pétert, a fekete bajszú pusztai törzsfőnököt:

– Mán csak nekem is jusson belőlük. Itt szorgoskodik az egész újszerű, irodalmi kirándulás másik főrendezője is, *Simándi Béla tanyai tanító*, s mint ilyen páratlan a maga nemében, vajon miért *helyettes tanító* még ma is? Viszont helyettes tanítói garasaiból még „*Tanyai újságot*”² is ad ki a nép számára.

„Bévül lakozó” gerlék

Az első út a *Greguss Máték* tanyájához vezet. Sokat hallottam már róluk, nagyhírű emberek itt: *Tiszántúl*. Három nemzedék áll egymás mellett: a nagyapa, az apa s a gyerek, mögöttük pedig a *negyvenholdas gyümölcsfa-birodalom*. Csak őszibarack fája négyezer darab van. Jó évben négy-öt vagon barackot exportál. Kilenc holdon eperfák borulnak egymásba, drótsövény körülöttük, mert *ez a lábasjóság birodalma*. Tökéletesebben s bölcsebben lehetetlen kihasználni a földet. Az őszibarack-erdőben a fasorok közt *szőlőlugasok húzódnak*, s a csemeték ezrei, összesen nyolcvanezren.

Már csak azért is érdemes ide elzarándokolni, hogy az ember meghallgassa *ifjabb Greguss Máté kacagását*, mert olyan, mintha egy leszálló gerlesereg búgna. Az Isten, bizonyára jutalomképpen, ilyen bévül lakozó gerlékkel jelölte meg a fák barátját: a *Greguss-dinasztiát*.

S a negyvenholdas gyümölcsös, meg a rajta fekvő szeszfőzde után *évi ötezer pengő adót* fizetnek. Az ezerholdas birtok nem fizet sokkal többet, élénk példájául annak, hogy a nagybirtokrendszer fenntartása „nemzeti érdek”...

A birtok peremén áll a *Pósaalom*, melyet *Gregussék* szerint még az *ősmagyarok hordtak süveggel*, hogy katonai megfigyelőhelyük legyen. Felmegyünk a tetejére, s előttünk a negyvenholdas *kis Kánaán*, a szélén csillog valami: *a család saját strandja*.

A szövetkező ember

Már én olyan szövetkező ember vagyok – mondja *ifjabb Greguss Máté*, s rámveti meleg, barna szemét. Olyan a szeme, mint a humusz gyémántja. Az arca meg, mintha a magyar mókafa lombja lenne.

Úgy kerül szóba a dolog, hogy érdeklődöm a lábasjóság iránt s kisül, hogy *többezer hófehér parlagi csirkéje van*. *Nagy baromfiszövetkezetet akar csinálni*, s már meg is kezdte a szervezését, lassanként ilyen hófehér tyúkok és kakasok fognak kapargálni valamennyi udvarban. Mert a „szövetkező ember” *húszt tojást ad ingyen bárkinek*, csak három jércét kell cserébe visszaadni. Jó volna remélni, hogy ebből majd igazi „szövetkezés” lesz, s nem pesti vezérigazgatókkal megrakott álszövetkezet...

Egészen *meglepő dolog a tanyai gazdák szociális érzése*. *Greguss Máté havi 40-50 pengőt és ellátást* ad a hónapszámosának, mikor a szomszéd birtokos három köteg cirokszárát adott a télen hajnaltól vakulásig tartó munkájáért a férfinapszámosnak. S a negyvenholdas kisbirtokon *négy-öt munkást* foglalkoztat állandóan.

² Tanyai Írások (1934.júl.15.-1935.aug.25.)

A vásárhelyi határban *egy pengő húsz fillér a napszám, s ellátás jár hozzá*. A gazda beteg lenne a szégyentől, ha éhen maradna a munkás, vagy a saját kenyerét enné. A nagybirtok pedig *60-80 fillér napszámot fizet ma ellátás nélkül...*

Házitanító és 64 olvasókör

A gyerekek után kérdezősködöm, ifjabb *Greguss Máténak bizony már öt gyereke van. Tiszántúl vagyunk! S házitanítót szokott nekik tartani, akár némelyik nagybirtokos a tanyai gyermekek számára. Hát ennek a magyar parasztságnak előretörésétől kell a kultúrát féltetni?* A vásárhelyi tanyavilágban *hatvannégy olvasókört* találunk könyvtárral, rádióval. A vásárhelyi piacon százszámra árulják az elnyűtt fővárosi ponyvafüzeteket. A parasztság dicsérete, hogy még a ponyvát is egy-kettőre elnyüvik, a mi szégyenünk pedig, hogy *olcsó népkönyvekkel még mindig nem árasztjuk el a falut s a tanyát.*

Mezőgazdasági kultúráját megcsinálta ez a nép, a nagybirtokot védő érvek itt halomra dőlnek. Ha betérünk egy-egy tanyára, elővezetik a *büszkeséget: a toporzékoló fajmént, a tenyészvikát.* A tanya felett szélmotor bűg, a szemet termő földek *mélyszántást* kapnak. A konyhákban s a szobákban *az ősi vásárhelyi cserepes-ipar* remekei fogadnak. Az életük: puritán, derűs és meleg. Mindent megcsináltak, ami az izmaikból és ösztöneikből tellett. Csak az maradt el, aminek fölülről kellett volna jönnie: *a szellemi kultúra.* A nagyszámú s a föld veritékéből élő középosztály alig tud valamit is visszafizetni a földnek s a népnek...

A nagy tartalék

Ez a tanyarendszer a *magyarság nagy tartaléka.* Vannak persze más tanyák is. A *Köröszugban* nagybirtokok ütközőpontjaiban s peremén megbútt nyomortanyák, ahol törpebirtokos *Kukucska* Jánosok lesik a filléres napszámot, s gyűjtik az arzént. De ez a tanyarendszer, ahol 500 hold a legnagyobb birtok, az egészség vára, az *izmok és idegek áldott őrizője.* Olyan szabadon és dúsan virágzik itt az ember, mint az élőfa. Betérünk egy *negyvenholdas gazdához, ki tizennyolc gyermeket* nevelt. A fiúk megházasodtak, a leányok férjhezmentek; de otthon vannak mind, számszerint *hatvanhármán.* Egész *kis törzs* ez, s bizony ebédre elfogyasztanak egy kisebb disznót. *Nyolcszáz holdat* bérel a törzs, s hódít magának belőle évről-évre.

Dunántúlnak s Ormánságnak itt az antipólusa. Egyik legnagyobb feladatunk Dunántúl s az Ormánság sorsa felett töprenkedni, a másik hasonló nagy feladat azonban: *Tiszántúl. Tiszántúl bontatlan erejét megsokszorozni és szétsugározni!*

S talán itt fog felragyogni a remény betlehemi csillaga is: a *parasztszolidaritás.* Úgy érzem, hogy ez a gazdaréteg meg fogja ragadni a magyar nincstelen kezét. És rá fog ébredni arra, hogy az agrárgondolat lendítőereje és legnagyobb fegyvere a *hárommillió Földnélküli Jánossal* kötött testvéri szövetség.

A kis Amerika

Jókora szikes terület volt ez. Kissé megtollasodott „tanyások” (így hívják itt a béreseket) vettek itt két-három hold földet. Öt-hat év után másoknak adták el, s jobbat vettek. *A makacs sziknek* meg kellett törnie ennyi emberi erőfeszítés láttára. Ma már kitűnő búzatermő föld. *Kis Amerikának hívják,* mert nagyon sűrűn váltakoztak az emberrajok rajta.

Itt megnyílt a magyar paraszt előtt a határ, s most szép, kenyérszagú szavakkal *beszámol az írók előtt sáfárkodásáról.* S megszegi számunkra a hófehér alföldi kenyeret. Az első éjszakát a városban töltöm, de itt is egy nagy malom bűg. Mintha egy szép folyó bűgása

ringatná álomba az embert. S így van ez: a kenyér folyama zúg itten és siet tovább elfáradt milliók megvidámítására.

Magyarország, 1935. augusztus 28. 5.p.

FÉJA GÉZA

„Terhére tán e föld száz Ponciusának” Hódmezővásárhelyi emlék

Már két hete múlt annak, hogy vasárnap reggel a kutasi állomáson egy sereg virrasztástól veresszemű író és szociológus szállott le a mérhetetlen reggeli verőfénybe s jöttek néhány nap múlva vissza emlékektől és döntő élményektől terhesen. De vajjon mi száll a nyomukban? Ha megkérdeznék a vásárhelyi gazdákat és földmunkásokat, akkor nyugodt vagyok, hogy a mi javunkra dőlne el ez a kérdés. A ritmust vittük, az élet szent mozgását a mesterségesen megdermesztett magyar vidékre. De persze a vidéki kiskirályok, áltekingintélyek frázisdagasztók és egyebek másként vélekednek a vélekedésük a *legkiáltóbb vádirat* önmaguk ellen.

Kezdjük előről a dolgokat. Két napig jártuk a tanyavilágot s látnunk kellett, hogy ez a nép mindent megteremtett, ami ösztöneitől és szellemétől tellett. A ragyogó kis mintagazdaságok mellett hatvannégy olvasókör hirdeti a tanyai élet visszafojthatatlan vágyát *a szellemi életre*. A második nap estéjén tanyai kongresszust tartottunk. Itt következett a kiábrándulás.

Ünnepi szónokok

Nem a népből ábrándultunk ki, hanem azokból a „vezető férfiakból”, akik ezen a kongresszuson avas szóvirágokat és megdöbbenő balvéleményeket röpítettek a levegőbe. Egyik érzelmesen remegtette a hangját, a másik kirohant a szerencsétlen földmunkások ellen, a harmadik folyton Kossuthot emlegette, anélkül, hogy egyetlen kossuthi eszme elhagyta volna az ajkát. Meg vagyok győződve róla, hogy nem is olvasta Kossuth műveit. A nép pedig, mely azért jött a kongresszusra, hogy tanuljon valamit, láthatólag türelmetlen volt, látszott az arcokon, hogy már évtizedek óta hallják, unják és utálják ezeket az üres frázisokat. Türelmetlen és gúnyos közbeszólások sem hiányoztak.

Annyi szem nézett rám, hogy kénytelen voltam felállni. Ráműtattam arra, hogy a vásárhelyi gazda általában külön napszámot ad a nagybirtoknál. Annál megdöbbenőbbnek tartom, hogy egy kormányfőtanácsos úr próbál éket verni a földmunkás és kigazda közé. Lehetetlenség olyan elcsépelte és valótlan érvvel hadakozni a munkásság ellen, hogy a feleségeik „selyemharisnyában járnak.” Nem járnak, de bár járnának.

Ráműtattam egy nagybank tatárjárására és a bankokrácia nemzetgyilkos szerepére. Hirdettem a kigazdák, törpebirtokos és földmunkás átfogó *parasztszolidaritás* történelmi jelentőségét. Csakis ez a szolidaritás mentheti meg a magyar népet.

Ne kutassanak!

Bocsásson meg az olvasó, hogy vásárhelyi szereplésemet ismertetem, de úgy értesültem, hogy *egyes urak nagyon kutatnak, faggatnak, tapogatóznak elhangzott szavaim nyomában*. Fölösleges munka ez urak, mert én *szívesen rendelkezésre bocsátom elhangzott beszédeimet, ha kell írásban*. Tanuk egész serege előtt beszéltem és tanúim visszaverik a sanda gyanúsításokat. Másnap ugyanis irodalmi este volt a városháza nagytermében, ahol ismét beszédet mondtam. Tulajdonképpen nem mondtam új dolgokat, minden ott elmondott

gondolatomat már többször nyilvánosságra hoztam. De szükségesnek láttam, hogy a fiatal írónemzedék állásfoglalását tömören ismertessem.

Azzal kezdtem, hogy a magyar élet döntő kérdése *az országnak magyarokkal való benépesítése*. Hiába állítunk reklámoroszlánokat a világ négy tája felé, ha az ország nem feszül a folyton szaporodó népi erőttől. *Erdélyt* egykor birtokpolitikai okokból nem tudtuk magyarsággal benépesíteni, most pedig ugyanilyen okokból késik a *dunántúli kérdés* megoldása.

Tiltakoztam az ellen, hogy a népi gondolat *új Noé bárkája* legyen. Elöttem egy ifjú újságíró azt fejtegette, hogy a parasztságból kell új polgárságot fejleszteni. Ilyen hosszúlejárátú ábrándokkal szokták egyesek *az alapvető kérdéseket megkerülni*. Mi politikai szabadságot és kultúrát akarunk hozni a parasztság és munkásság számára. A politikai szabadság tiszta levegőjében végre közösségnek, kollektív erőnek tudhatná magát ez a nép és lehanyatló életkedve is újra kizsendülne. S amellet a mai írónak meg kell találnia *az egyetemes emberi hatás pünkösdi nyelvét*. Nem hiszem, hogy a közösség nagy céljait szolgálják azok, kik idézetektől, szóvirágoktól és egyéb cafrangoktól hemzsegő nyelven érthetetlenkednek.

Elmondtam, hogy a XIX. század polgári *gondolata már halott. Különb és átfogóbb szolidaritás kell a helyébe*. Nem követhetjük azt a régiszabású polgárságot, mely gátat épített önmaga és a paraszt- s munkástömegek közé. Úgy tehetjük jóvá ezt a hibát, ha elsősorban éppen a paraszt- és munkástömegek felé fordulunk.

A Duna völgye

Sokat beszélnek dunavölgyi szerepünkről. De ennek a szerepnek az az előfeltétele, hogy *az emberi haladás élén járjunk*. A Dunavölgye a mi nagy hazánk s a politika útjai kanyarodhatnak, de a magyar kultúra sohasem feledkezhetik meg erről az elemi igazságról.

Bizonyára azt hiszi mindenki, hogy a közönség jóindulattal és helyesléssel fogadta ezeket a szavakat. Hiszen kétségbevonhatatlan igazságokat hirdetnek. A jelenlevő intellektuális fiatalság, a kiscgazdák és a munkások lelkesedtek is érte. Ámde vidéki „*tekintélyek*” is vannak.

A tekintélyek pedig mást vártak tőlünk. Pohárköszöntőket, urambátyámozást, mély hallgatást az égető problémákról, viszont-szóvirágokat. Szóval jóvális ifjú mosolyokat, a jóvális vállveregetésekre. S kaptak *becsületes bírálatot és tiszta igazságokat*. A fölháborodás óriási. Ez érthető is, mert mi lesz *az ő pohárköszöntős vakságukkal*, ha a mi építő és tisztító fiatal szellemünk betöri az ódon kapukat?

Viszont ki kényszeríthet minket arra, hogy szép fiatal csúcsunkról visszamenjünk az ő fülledt, zárt, kis katlanukba. Ha az ő életük a magyar élet és át nem lehet törni az ő vakond látókörüket: *akkor nem kell az élet és inkább a halált választom*.

Tiltakozom

Tiltakozom az ellen, hogy minden becsületes szavam és tiszta lépésem rosszindulatú és sanda gyanúk martaléka legyen. Én profán aszkézist vállaltam az igazságaimért. Tizenkét esztendeje, hogy első írásom megjelent és azóta sem pénzért, *sem hírért, sem más javakért hamisat nem írtam és nem szóltam*. A magyar gondolatért áldozatokat hoztam, hiszen ráléphettünk volna mink is ellenségeink kényelmes útjára s ha nem tettük, ezért csak tiszteletet érdemlünk. *Tiltakozom az ellen, hogy megsértett egyéni hiúságok és álteknitélyek izgatással vádoljanak, azért, mert egy-két lapos vágást kaptak*. Beleszúrtam néhány luftballonba, néhány „*eszmejükbe*”, melyek erre szétpukkadtak. S ők azt állítják, hogy középületek alá helyeztem bombát.

Szűnjön meg végre ez a közéleti sandaság, mely rágalmak és alaptalan vádak segítségével akar megbirkózni azokkal, kikkel szellemileg megmérkőzni sem ereje, sem kedve. 1920 óta ebből élnek az impotensek. Vádolnak, vádolnak és vádolnak. A nemzeti gondolat nevében hadakoznak azok ellen, akik a nemzeti gondolat igazi táplálói, akik áldozatokat hoznak érte, ők pedig a maguk „nemzeti” gondolatából csak előnyöket húznak. Elég volt már ebből.

Takács Ferenc

Nagy bűnöm az is, hogy Takács Ferenc munkásképviselet az első látásra megszerettem. Ő mondotta a vásárhelyi szónokok között a legkitűnőbb beszédet. Messze a hivatalos „tekintélyek” fölé nőtt. Éreztem minden szavából, hogy a magyar sors meleg piros hullámai mozdulnak meg benne és minden pártkülönbség dacára céljainkban találkozunk.

A hódmezővásárhelyi méltóságos úr nem akart egy asztalhoz ülni velem, holott tanulhatna tőle. Kossuth furcsa sáfárja pedig suttogva adta tudtomra a kongresszus után, hogy a munkáskérdés nem kérdés itten. Ugyanő most sorra járja a tanyákat és azzal agitál ellenem, hogy „a Kossuth-kultuszt gyaláztam.” Hát jegyezze meg, hogy sokkal többet merítettem én Kossuthból mint ő, de nem élösködöm belőle.

Hát utunk mindenképpen eredményes volt. Zolt Béla azt állítja, hogy mézeskalács karddal s lírai ellágyulásokkal mentünk népünkhöz. A mezei alkirályok izgatással vádolnak bennünket. E két rágalom megmutatja munkánk egész termékenységét és igazságát.

Szabadság, 1935.szept. 15.4.p.

Szintén az írótalálkozó élményeiből táplálkozik Féja másik két írása (Czirok Józsefék mosolya (Magyarország, 1935.dec.1.); Alföldi nyomorkaszárnyák vagy telepítés? (Magyarország, 1935.szept.1.)) is, melyekben az előbb idézetnél sokkal komorabb képet fest az Alföld népéről. A kíméletlen valóságot ábrázolja az 1937-ben megjelent Viharsarok c. kötetében lévő városszociográfiája is. A kötetért öt hónapi fogházra ítélték a szerzőt.

SZABÓ PÁL

Karácsonyi köszöntés a Kokron-testvérekhez

December utólja van. A küszöbön kopogtat a Karácsony. Mára már Karácsony elé harangoznak, bűgön, szomorún, mint ahogy a régi tornyok és régi harangok szoktak. Mert úgy van az testvérek, ti tornyok, emberek, harangok: kálvinisták vagyunk mink errefelé. Ím együtt küldjük most Hozzatok ezt a karácsonyi köszöntést. Persze, ma és tegnap még én vagyok innen a tolmács, tolmácsa síknak, hónak, mezőknek és a szántásoknak, más szóval minden magyaroknak. Én vagyok a tolmácsa a bihari sík várakozó embereinek és szerényen, szomorún, sáppadva mondom: köszönöm.

Köszönöm nektek, testvérek, hogy az őszi vásárhelyi írókongresszussal kapcsolatban megmutattátok nekem gyönyörű textilgyáratokat. Lehet, hogy Ti nem emlékeztek rám, mert mink sokan voltunk ott, emberek, betűvel bajlódók, sors elébe állók, de annál inkább emlékezem én Rátok. Mostan emlékezem Rátok, Karácsony előtt, mikor a Szeretet itt kopogtat a küszöbömön és kint hideg van, s fúj a kegyetlen síkról az északi szél. Emlékezem mostan roppant gyáratokra, emlékezem ezerkétszáz fiatal munkásleányaitokra. De Ti nem emlékezhetek én rám.

Én, Testvérek, a szántások, mezők, nagyon nehéz évek fia vagyok és köszönöm Nektek, hogy Ti megmutattátok az első gyárat az életemben. Akkor is, most is, hónapok múltán a csodálat ösztökéli hódolatra a térdem, hiszen a Ti gyáratok munkája a pazar gazdagság és selyem és tiszta vonalak és bájak és lengő gyönyörűségek munkája. Himnuszt teremtettetek a kötött-szövött áruknak, női plasztikának, ábrándos járásnak és igen a csipők ritmusának, melyben a magyar élet jövője zeng. Ti mondtátok testvérek, hogy gyártmányaitok egyedülvalók némely tekintetben, urak vagytok. Urai vagytok az íznek, színnek, csínak, ritmusnak. És a gyárnak. Igen a gyárnak. A gombolyítóknak, a vetellőknek, a vasalóknak, a szagoknak, gőzöknek, mindezekben a Ti diadalmas erőtok és akaratotok zeng. Hát: ezt köszönöm én. Köszönöm, hogy megmutattátok, miként lehet az Ember szuverén az anyagok, gépek, szivárványok, kádak, kallózók fölött.

Köszönet a látásért és tapintásért, de főként köszönet azért, hogy kinyílt előttem a gyár ajtaja a pincékben éppen úgy, mint az emeleten.

De, Testvérek, most Karácsony közeledik és az időben még, mikor ott jártam, az Anyák napja bontogatta ünnepi szárnyát. Én, szemtől-szembe láttam egytől-egyig, de Ti is mondtátok (vagy valamelyik cég- vagy munkavezetőtok), hogy ezerkétszáz vásárhelyi lány van szerződéses viszonyban a gyáratokkal. Ezerkétszáz magyar lány. Akik jönnek reggelente a pusztákról, a külváros muskátlivirágos házaiból, hozzák a tarlók és mezők hamvát, harmatát, csókját, hozzák az egyszoba-konyha tisztos szegénységét, vagy az egyágyröl-leszállást, kisöccsük bölcsője ringását, édesanyjuk ölelését, hozzák gyönyörű fiatal életüket.

De álljunk csak meg itt egy szóra, Testvérek. Én úgy tudom, de Ti is mondtátok, hogy éppen úgy vásárhelyi ősfamilia vagytok, mint a Hódi Andrások, vagy a csupraikat áruló írók asszonyok. Mint ilyen lehetetlen, hogy ne tudjátok, hogy a vásárhelyi asszonyok, lányok egyetemessége a magyarság legszebb, legmegáldottabb forrása, tartaléka, ereje, szinte kiapadhatatlan medencéje. Tudjátok, hogy a Ti városotokban születnek a legszebb magyar Anyák, akiknek csókja, ölelése: az egymásutánt örökkön összekapcsoló élet. Tudjátok bizony. És ezekből a jövő, nyomon következő Anyákból a Ti gyáratokban dolgozik ezerkétszáz, szerződéses viszonyban pedig.

A testvérek néha feledékenyek, hiszen Ábel is elfelejtette Káin zokogó alázatát. Ti is bajosan gondolkodtatok még rajta, hogy ezeknek a lányoknak a fiatalabbja, tehát szebbje, hamvasabbja napi 12 fillér órabért kap és tizenkét órát dolgozik egyhuzamban. Nem látjátok meg, hogy ezek a lányok, ezek a fiatalok, ezek a szépek, ezek a szomorúak, már kezdik elfelejteni a kacagást? Mint ahogy azt se tudjátok, hogy a nevetés a legnagyobb egészség és az anyai elhivatásnak legszükségesebb feltétele. Nem tudjátok, hogy napi tizenkét óra és óránként tizenkét fillér már nem munkaidő és munkabér, hanem kegyetlen robot, gyötrem, örök sírás, amely a fiatal testben és fiatal lélekben megöli az Anyát. Nem tudjátok, Testvérek, hogy ezek a lányok, ezek a szépek, ezek a kedvesek, ezek a dalra, csókra, ölelésre születtek az ablakon beözönlő napsütésben immár nem tudnak tükörbe nézni, csak éjjel lopva, zokogó szemmel. Soha nem beszélgettetek ezekkel a lányokkal úgy, munkaközben külön-külön, így nem tudhatjátok, hogy ezeknek az örök robotra ítélt szép teremteteknek a lelkében az élet gyilkos becsapása tombol és hallgatásuk: néma átok. Átok a gyárra, gépekre, selyemre, életre. Soha nem mértétek meg drága műszereitekkel a ma és jövő életpazarlást, amellyel ezek a lányok gyilkos csöndben és kegyetlen alázatban menetelnek a hangtalan, színtelen, dicstelen elmúlás felé.

Tudom, Testvérek, hogy Ti a tizenkét fillért egyetemesen tagadásba vonjátok, mert csakugyan vannak az idősebb lányok, asszonyok – de csak kevesen, hajh kevesen – akik nem tizenkettőt, hanem tizenháromat, sőt tizennégy fillért kapnak. Keményebb gőzben, nehezebb gépben, elmúlt, bitangul nehéz évek özönében.

Semmi: Ezek is éppen annyi pénzzel kezdték, olyan hamvas bőrrel, hogy aztán végképp elsikkadjon bennük minden, ami a teremtés alapjává teszi a Nőt.

Ma már karácsonyi bűnbocsánatra harangoznak, a Szeretet ünnepe itt kocogtat figyelmeztetőn az ablakon. Csak egy pillanatig hallgassatok még rám Testvérek. Köszöntésem végefelé jár, szemem bolondul kínozza a sírás, irgalom nélkül, tán még jobban, mint ott Vásárhelyen a gyáratok kapujában! Ha ezek a lányok nem volnának édes testvéreink, nektek, nekem, mindnyájunknak, kidobnám az ablakon a ceruzám és soha, soha nem írtam volna meg ezt a köszöntést. Ha ez a lánycsapat, ha ez a jövőd külön kaszt vagy leigázott rabszolganép volna: pária vagy zulukaffer vagy hindosztán, vagy – miként manapság mondani szokás – abesszin, igen abesszin, tán én is gyárat alapítanék és e lányregimentre ügyet se vetnék. De ezért az elsikkadt csóktengerért, kacagásért, drága asszonyi szemek széthullt varázsáért felelősek vagyunk egyetemesen. Felelős vagyok én, az író, felelősök vagytok Ti, a dolgoztatók. Becstelen az a betű, örökre legyen átkozott az a toll, amely kényelmesen, másfelé nézve elsétál az emberség és az irgalom után kívánczók előtt.

Karácsony van. Lehet, hogy a gyár szirénája munkásgyülekezésre zúg. Vajh, beengednétek a gyárba, a lányok közé a reményt, nevetést, emberi éleést ajándékba adó kis Jézust, Testvérek?

Szabadság, 1935. december 22. 11.p.

ZSOLT BÉLA:

KÖLTŐK A TANYÁN

A hódmezővásárhelyi tanyák az elmúlt héten vendégül látták a magyar írók egy csoportját, amely az úgynevezett népi témakör, a falusi problémák iránt az utolsó időkben intenzívebbé vált érdeklődés s a vidéki eredet révén rögtönzött különálló irodalmi detachement-ná. Az írók javarészt érdemes művelői a magyar lírának és szépprózának; vannak, akik egy pillanatra sem szakadtak el a magyar föld és földnépe sugallatától; akadnak köztük östehetségek, a magyar néplélek afféle irodalmi „matyó”-i, frappáns háziiparművészei; túlnyomórésztük azonban mégis azokból került ki, akik a nyugati polgári kultúrában, vagy a keleti proletár-utópiában való hosszas tévelygés után tértek vissza, vagy tértek meg a falu és a paraszt irodalmi és politikai kultuszához. Egyben valamennyien megegyeznek: csakugyan ismerik a falut és a parasztot, mert többnyire a faluban születtek s parasztsorból emelkedtek fel. Vannak köztük zsellérfiak, törpebirtokosok kollégiumban nevelt diákfiak, „nincstelenek” szélnek eresztett sarjadékai – akikben örök lírai és drámai élmény marad a gyerekkori parasztélet színes és ízes természeti szépsége és jósága s még több társadalmi sérelme, szégyene, emberi tehetetlensége, elfojtott indulata. Most, hogy kimentek a tanyára, tulajdonképpen hazamentek, az ismerős öröme és az ismerős bánatok tanyájára; meglátogatták a családot, vittek neki ajándékot a „pesti vásárból”. Megsuhogtatták a cifra mézeskalácskardot, megmutatták nagy, tükrös-véres szívüket s planétából, csízioskönyvből jósoltak neki. Szép családi találkozó volt, amelynek hangulatát akár utólag is megzavarni ünneprontás lenne. A látogatásnak csak a gyakorlati célját nem látni tisztán, nem egészen világos, hogy az amúgyis népies és népi eredetű írók, akik eddig is közvetlen érzelmi és szellemi kapcsolatban voltak a faluval, miért indultak felfedező útra, egy általuk már régen és pretenziózan felfedezett területre s mi haszna volt abból a falunak a nagy szegénység és aszály idején, hogy a költők elolvasták neki pompás verseiket, amelyek róla és érte zengenek, de amelyekből – valljuk be őszintén – kortesnótán és kalendáriumon nevelt irodalmi értékelő képességével egy kukkot sem értett? Mi újat hallott, látott a parasztköltő a vásárhelyi határban, amiből költészetében gazdagodhatott s mivel lett gazdagabb a költőktől a falu, amely legfeljebb ha szebben, bonyolultabban kapta vissza *tőlük* a saját álmait, óhajait és düheit visszhangját? Ez a látogatás nem hasonlít vélt példájához, a háború előtti orosz irodalmárok

és diákok falusi propagandájához, mely a paraszthoz nem a *parasztit* transzferálta vissza művészi, vagy konfekcionált változatban, hanem eljuttatta hozzá a szabadság és a társadalmi és kulturális fejlődés városban született, magasabb fokozatú eredményeit. Ez a hódmezővásárhelyi látogatás a faluban csak a falukultuszt akarta elmélyíteni, a Dunába akart vizet önteni, nyitott kapukat döngetett s régen bevett sáncokat rohamozott.

Ha a költők a kastélyudvaron sorakoztak volna fel, a tízezerholdas földesúr erkélye alatt zengték volna a nép s nyomorúsága nagyságát, hogy a grófnak megessék a szíve rajta; vagy ha a főváros terein kaptak volna bele a koboz húrjaiba, hogy az aszfalt népének testvéri rokonszenvét megnyerjék a föld népének, sokkal praktikusabbat és többet végeztek volna, mint azzal, hogy a falusi embert dalban és szövegben újra meggyőzték arról, hogy nincs szebb és nincs elkésőbb, mint magyar parasztnak lenni. Ha a parasztpolitika propagandistái felpakoltak volna egy sereg „városi” írók, akik állítólag idegenül, értetlenül és érzéketlenül állnak a faluval szemben s megmutatták volna nekik mindazt, ami ősi, originális szépség, fejlődésképes nagyság s megrázó tragikum a civilizátlanság, parlagiság és szellemi mozdulatlanság felszíne alatt rejtőzik, sokkal több értelme lett volna, mert a falu és a parasztság igazán a város idegen, közönyös vagy elfogult közvéleményében kapott volna frissen inspirált agitátorokat! A délibáb a hortobágyi csikósoknál akkor sem szenzáció, ha a valóság élesebb, vagy fejtegetőre állított mása; de a gyanútlan, jóhiszemű idegent örökre megejtheti, képzeletvilágát átformálhatja és megváltoztathatja optikai törvényeit, amelyek szerint addig a városból a falut látta. A költőknek tehát a faluról a *városnak* kellene énekelniük, hogy megismerje, a művészi szuggesztív hatása alatt megszeresse s keresse a felé vezető utat. S tízezerholdas földesuraknak kellene zengeni a parasztról, kölcsön kérni, ha kell, Orfeusz kősziklalágyító húrjait. Mi, akik földrajzi véletlenségből s a mai felfogás szerint eredendő bánként a városban születünk s a város szépségét, erényeit, bűneit és nyomorúságát énekeljük, cserében boldogan vállalkoznánk arra, hogy a faluval megértetnők a város költői szépségének, igazának, sérelmének és nyomorúságának ismeretlen nagyságát és mélységét. S a cserepropagandát mindjárt el is kezdenők azzal az írócsoporttal, amely most hazatért a tanyákról, a városba, ahol évek óta lakik s amelyről nem tud, vagy nem akar tudni sok mindent, ami az elfogulatlan, vagy csak nem ellenséges szemnek nyilvánvaló igazság és igazságtalanság. Elvezetnők őket a bércaszárnyákba, ahol a szegénység semmivel sem marad el gyökeresebb szinonimája, a „nincstelenség mellett, a palotákba”, ahol a gyanútlan, a részvétlenség s az átalakuló világ baljós tüneteivel szemben tanúsított eufória semmivel sem kisebb, mint a kastélyokban. A kávéházakba, ahol az egzisztenciában doktor Juhász ugyanúgy búsul a feketéje mellett, mint a Szent Mihály-napkor elbocsátott juhász a csárdában a karcos mellett. A gyárakba, kórházakba, tudósok laboratóriumaiba és írók dolgozószobáiba, ahol együttvéve mégis csak készül annyi örökbecsű érték, mint a falusi barkácsolók, ezermesterek, javasasszonyok, hímzőasszonyok, kursmidek, élharcosok, népdalköltők, mesemondók keze alatt s ahol másutt már bevált, tudományosan és gyakorlatilag ellenőrzött eszmekörök jegyében, mint amilyen például a demokrácia, kifundálnak annyi okosat és célravezetőt a városban és faluban dolgozó nép jelenéről és jövőjéről, mint a fosztókában és a malom alatt.

Az Újság, 1935. szeptember 1. 1.p.

Zsolt Béla (1895-1949) író, polgári radikális újságíró e cikke az urbánus véleményt jeleníti meg. Az író 1937.jan.5-én is megfordult városunkban és előadást tartott az izraelita kultúregyletben A város és a Puszták címmel. (=Vásárhelyi Reggeli Újság, 1937.jan.3.3.p.)

NAGY LAJOS

Találkozás a hódmezővásárhelyi tanyavilággal

Az első bajt Hódmezővásárhellyel már a pesti kávéházban tapasztalhatja az ember, amikor a menetrendben keresgéli, hogyan is juthat el ebbe a városba. Hódmezővásárhely nem vasúti fővonalon fekszik, s csak átszállással érhető el. Ez nemcsak a fővárossal való személyforgalmát nehezíti, s végeredményében bizonyára csökkenti, hanem gazdasági tehertétel is.

A második bajról én, mint tájékozatlan, az úton – a Szeged és Békéscsaba közt közlekedő vasúton – értesültem: a vonatablakból láttam, hogy ezen a vidéken a kukorica még silányabb állapotban van, mint végig az Alföldön bárhol, akár Cegléd, akár Kiskunfélegyháza táján, s ámuló kérdésekre azt a feleletet kaptam, hogy az egész Maros-Tisza-közön semmi eső nem volt a nyár folyamán, annyi sem, mint az ország más részein.

Írók, hírlapírók s politikusok egy kis csoportja látogatta meg Hódmezővásárhelyt és annak tanyavilágát augusztus huszonötödikén, hogy három napon át tanulmányozza az országnak ezt a részét, megismerje a tanyavilág különleges viszonyait, kutassa fel azt, ami szép és életet ígérő, de hallgassa meg a panaszokat is, melyek, úgy látszik, nagyok, általánosak s immár nem szűnők, az egész ország nyilvánossága elé kívánkoznak.

Hódmezővásárhely gazdái s a város hivatalos vezetői érdeklődéssel várták látogatásunkat, szíves vendégszeretettel fogadtak bennünket, s hamarosan kezdetét vette az erények és eredmények öntudatos, a bajok semmit sem leplező megmutogatása. A rendezőség a vendégeket egyenként beosztotta egy-egy tanyára, nézzünk szét, kérdezzük ki a gazdákat, tapasztalatainkat azután majd egy tanyaközponti találkozón összegezzük, ott egymásnak is, de meg a helybelieknek is elmondjuk, mit láttunk.

„Szégyellem magam, hogy erre az ünnepi alkalomra nem öltöztem fel különben’ – így kezdte az én gazdám, akiről már tudtam, hogy százötven hold tulajdonosa. „De hát így állunk, ez a ruhám.” Én legyintettem, így igyekeztem megnyugtatni a derék Kruzslicz Flóriánt: „Nem baj!” Ez a pár szó már megadta a másfél napon át folytatott beszélgetésünk alaptónusát. Panasz – és meggyőződéstelen vigasz, mint mikor az orvos gyógyíthatatlan beteggel áll szemben. Pedig Kruzslicz Flórián jó gazda, ezt többen közölték velem, s ami nagy szó, a birtokán nincs egy fillérnyi teher sem, nem kell kamatokat fizetnie; neki csak az a gondja, hogy az adóját megfizesse, s ő maga családjával megéljen.

A százötven hold – pontosan száznegyvenkilenc – kitűnő fekete termőföld, amelyen itt az egész határ. Kruzslicz is, mint a többi tanyás gazda, búzát, árpát, kukoricát termel, és állatokat tenyészt. Megkapta ő is a május eleji fagyot, a május közepi jégesőt s az egész nyári aszályt. A búzája holdanként négy mázsát adott. A kukoricája olyan, mint a többié, koravén, a száron egy-egy girhes csó; nemcsak a címere és a levele sárgult el, hanem a töve is, hiába jönne rá már az eső.

A holdankénti négy mázsa búzáról elmélkedik Kruzslicz. Ára most van a búzának, de kevés van belőle. Amikor még volt elég búza, két esztendővel ezelőtt, holdanként tizenkét-tizen négy mázsa, akkor nem volt ára. Tehát hasztalan a vigasztalás, hogy a helyzet talán csak az idén olyan sötét a természeti csapások oly mérvű halmozódása miatt, amelyenre ötven esztendőben ha egyszer van példa. Hasztalan, mert mi lesz, ha, mondjuk, jövőre jó lesz a termés, s megint nem lesz ára a búzának, de az árpának meg a kukoricának sem. Ki vagy mi alakítja azt az árat, honnan dirigálják? Valami kifürkészhetetlen hatalom, valami rejtelmes erő olyképpen irányítja az egész gazdasági életet, hogy a gazda akár így, akár úgy, mindig rosszul jár. Valahogyan mintha kifosztanak. Nem lehet másképp, ő sejti, de azt hiszi, tudja is, hogy ez az erő a banktőke. Váltogatva használja ezt a két kifejezést: banktőke és finánckapitalizmus.

Szomorú tények tömkelegében itt mutatkozna valami, ami vigasztaló, ami szép: Kruzslicz Flórián beszél, fennhangon gondolkodik, leírja a tényállást, és elemzi, közben kiderül róla, hogy igen értelmes, széles körű érdeklődésre képes, pompásan beszélő, magát világosan s pontosan kifejezni tudó, kitűnő magyar ember. A szóhasználatán látszik, hogy

újságot is olvas, és minden cikk, mely a mezőgazdaság válságával foglalkozik, élénken megragadhatta a figyelmét. Érdeklődöm az olvasmányai iránt. Azok a gazdák számára készült külön partikuláris lapok, melyek különféle gazdasági rendszereket propagálnak, például a bellizmust.

Sajnos aki a beszélgetésekből megismerésre tesz szert, az kettőnk közül én vagyok. Pedig Kruzslicz nemcsak ismertetni akarja a helyzetet, már ahogy ő látja, hanem hallani akar tőlem valamit, valami felvilágosítót, reményt keltőt. Én volnék az író, én volnék a nagy egészségben tájékozottabb, onnan jöttem, ahová az értesülés lehetőségének minden szála összefut, nyilván azok közé tartozom, akik azokat a könyveket, tanulmányokat s hírlapi cikkeket írják, melyek mindegyikéből a világhelyzet csalhatatlanul biztos ismerete árad, s melyek mindegyikének a szerzője kétkedés nélkül tudja, mit hoz a jövő. Én volnék a *nadrágos ember*, aki felülről lefelé szokott a néphez, még a kruzsliczokhoz is beszélni, s akinek kijelentései mindenkor szuggesztíven határozottak. A nadrágos emberben való bizalom, de még talán a betűvetőben való is mindjobban megingott az idők folyamán, de *ez* a nadrágos ember s *ezen*ek mind, akik barátsággal jöttek, talán csakugyan barátok is.

Ha baráti érzésben nem is, de egyébként csalódott bennem Kruzslicz, az bizonyos. Semmi kedvderítővel nem tudtam szolgálni. Amit mondhattam, az csak az eddigi tájékozódásai megingatására lehetett alkalmas. A bellizmusról közöltem vele, hogy az nem olyan új keletű elmélet, mint egyesek hiszik, s gyakorlati megvalósítására semmi kilátás nincs, mert a világgazdaság egyetlenegy szerves nagy egész, annak keretén belül egy kis ország nem teheti meg, hogy például, miképp a bellizmus tervezi – az aranyalapról letérve, búzavalutát léptessen életbe. Arról a bizonyos banktőkéről, amelyről olvasmányai alapján néha úgy beszél Kruzslicz, hogy „Weisz Fölöpék”, annak a szerény véleményemnek adtam kifejezést, hogy amit közvetlenül a fejünk fölött látunk belőle, az csak egy része a világot áfogó nagy erőnek, s ez ellen a nagy erő ellen egy kis országon belül nem olyan könnyű megvívni a harcot s ebben a harcban győzni. Szóval a dolog végtelenül bonyolult. „És Hitler? Az ő harca, az ő módszere?” Nem hinném – mondtam –, hogy ezeket a kérdéseket, márminthogy a kis- és középbirtokos életképesen gazdálkodhassék, Hitlernek sikerült volna megoldania.

De hát mégis mi lesz ennek a vége? A forradalomról kénytelen voltam közölni, hogy eddigi ismereteim szerint az semmi jót sem hoz a földbirtokos gazdák számára. Ők, Kruzslicz és társai, abba a kategóriába tartoznak, amelyet Oroszországban *kulák*-nak neveznek, s a mezőgazdaság kollektivizálása Oroszországban úgy történt, hogy a kuláktól elvették a földjét, a termelőeszközeit, de őt magát a kollektívába nem fogadták be. – Sejtik ők ezt, mélyreható reformokat akarnak, de a forradalomtól félnek.

De mi van, mi lesz a földtelen paraszttal? A jövő bizonytalansága miatt érzett szorongás megtanította a gazdákat – ezt az állítólag menthetetlenül individualista típust – arra, hogy ne csak az önmaguk, hanem az egész közösség sorsáról elmélkedjenek. A gazda segítőtársa szerintük a napszámos is. Íme, az újság: a szociális belátás, a szociális felelősségérzés.

Mindjárt érdeklődöm is a földtelenek sorsáról. Hogyan élnek? Miből élnek? Megélnék-e egyáltalában? A felelet, többektől kapott felelet nem megnyugtató. Éheznek. Napszámos van, ha nem is túl sok, mert a birtokmegosztás a hódmezővásárhelyi százharminckétezer holdas határban viszonylagosan kedvező – nincs nagybirtok, és a kisbirtok száma jelentékeny –, de nincs napszám. Lehetőleg mindent a gazda végez a cselédjével, már akinek van cselédje. A napszámot, így kalkulálja, nem tudná megfizetni, bármily alacsony is az. A földtelenek számára tehát alig áll más munkaalkalom, mint az aratás és a cséplés. Ez volt a helyzet az idén. A számok silányak: a napszámosok aratással és csépléssel – egyhavi munkával – három, három és fél mázsa gabonát kerestek, pénzben kifejezve negyvenöt-ötven pengőt. *Ebből kell majd egy esztendeig, a jövő aratásig megélniök.*

A társadalmi szolidaritás nem működött valami kifogástalanul – más az elmélet és más a gyakorlat! –, mert az aratók minden tizenharmadik keresztet kapták részül, holott ha a rossz termés, azaz a gabona rossz minősége változtatást tenne indokolttá a régi tízes részesedési arányszámon, akkor a változtatás igazság szerint semmi esetre sem történhetett volna a gazdák javára – ez a szerény véleményem.

A földtelenek tengődésére nincs más mód, mint az ínségakció, amely heti egy pengő keresethez juttatja őket. A törpebirtokosok sorsa hasonló a földtelenekéhez. Egy-öt holdnyi földjük búza, árpa- és kukoricatermestéssel alig jövedelmez valamit; víz nincs, öntözés nem lehetséges, a várostól való nagy távolság is akadály – tehát az esetleges jövedelmezőbb kertgazdálkodásról szó sem lehet. Úgy mondtam, hogy *esetleg* lenne jövedelmezőbb a kertgazdálkodás, mert ha ilyent folytatnának pár ezer holdon, hol a felvevő piac?

A helyzet súlyos, néhány, a nagy komplexumból kiszakított adat talán jól jellemzi:

1. Egy tanyai kovácsmester, aki tíz kilométeres körzetben az egyetlen kovácsmester, két hónap óta semmi munkát nem kapott. A gazdának nemcsak új kocsira, ekére, szerszámra, eszközökre nincs pénze, hanem a meglévőt sem reperáltathatja, pedig az kopik, romlik, török szüntelenül. (Akinek nincs artézi kútja, az most bánja, hogy nem fúrattott az elmúlt jobb időkben, de most már nem fúrathat, egy kút ötvenezer pengőbe kerülne.) 2. A csendőrök azt mondják, hogy lopási ügyekben nem győzik a nyomozást. Pedig még a nyárban tartunk, s más esztendőben ilyenkor még nem fordult elő lopás. 3. Egy kis olvasóköri összejövetelen, ahol a gazdák szájából bőven ömlött a panaszáradat, egy szürke, sovány, kopott kis emberke, tízegynéhány hold föld tulajdonosa, aki maga dolgozik látástól vakulásig, s aki bizonyára hétszámra nem eszik mást, mint kenyeret, szalonnát s leveseket – gombóclevest, tarhonyalevest, krumplilevest –, a felülről érkező nyomtatott betűnek komolyan bedőlt, s őszintén adott kifejezést ennek az aggálynak: „Talán csakugyan az a baj, hogy nagyok az igényeink.” (Balkánt szívtak, azt is keveset, mert takarékoskodnak a dohánnyal.) 4. Gondosan vigyáznak a hivatalosak arra, hogy a gazda eszmél-e. Vigyáznak az olvasmányaira. Nemcsak a földtelen parasztéra, nehogy elérkezessék hozzá valami métely, hanem a kétszáz holdaséra is. A betű legyen mindig „gutgesinnt”, felülről szentesített. Egy gazda például valami közigazgatási ügyben a mágocsi jegyző előtt oly rendeletre hivatkozott, melyet a *Budapesti Közlöny*-ben olvasott. „Hogy jutnak maguk ilyen laphoz?” – hangzott a csodálkozó, egyben rosszálló kérdés.

Ezen az összejövetelen a helyzet az volt, hogy a gazdák beszéltek, és én tanultam, de vizsontszolgálatul valami hasznosat nem nyújthattam. Megállapítottuk – haszontalan játék! –, hogy a régi jó világnak bizony voltak súlyos mulasztásai, mondjuk, nem építették meg az utakat a várostól a legszélső tanyákig, hogy a termények befuvarozása könnyebb legyen. Láttam, hogy a kollektív cselekvés lehetőségéből még az a csekélység is hiányzik, hogy ősszel ne egyénileg fuvarozzanak, hanem valamelyes összeműködés alapján. Maguk a gazdák elismerték, hogy egész létük, működésük ma még olyannyira individualisztikus, hogy ha két testvér örököl egy birtokot, amely a felszerelésével együtt egy szerves egész, hát inkább szétválnak, és külön gazdálkodnak.

Kénytelen voltam ebben a kis gyülekezetben némi magyarázattal szolgálni arról, hogy én író vagyok, tehát nem újságíró, sem közigazgász, sem politikus, tőlem semmi olyant nem hallhatnak, ami közvetlen gyakorlati célkitűzésekhez támpontul szolgálhatna. Felhívtam azonban figyelmüket a tervezett kutasi ankétra. Ott lelkes fiatal emberek is beszámolnak majd tapasztalataikról, s ott bizonyára hallanak majd programot is, olyant, amely esetleg megnyeri a tetszésüket, s melynek megvalósításáért a maguk körében s a lehetséges eszközökkel harcolhatnak is.

Az ankét iránt teljes volt a gazdák érdeklődése. Különös ankét volt, melyen mintha egymással szöges ellentétben álló törekvések vívtak volna holmi kis próbacsatát. Igen kevert közönség előtt folyt le az ankét. Egy csöpp volt ez a közönség a magyar társadalom

tengeréből, benne minden érdekellentét: helybeli urak, notabilitások, liberális-kapitalista vendég – kinek véleménye szerint a mezőgazdasági válság megoldását egyedül a gyáripar felvirágoztatása hozhatja meg –, miniszteri megbízott – szélsőséges vélemények, elgaloppozások hatásának diplomatikus letompítására –, reformátusok és katolikusok, református és katolikus pappal; úrinők és a középosztály szociológus szellemmel telített diákjai, nagygazdák és törpebirtokosok, s ha a szereplőket is a közönséghez számítjuk, úgy írók és hírlapírók a legkülönfélébb társadalmi szemléletek területéről.

Mégis pozitívumként hangzott Féja Géza beszéde, amelyben néhány szóval vázolt célkitűzést is adott – e mindenesetre logikus célkitűzés a kivezető út megtalálására, uól átgondolt, régóta fejlesztett és kiépített, rokonszenves. Az már más kérdés, hogy reális-e. E kérdésben, minthogy éppen a realitás szempontjából kapcsolódik a program a világeseményekbe, nem tudnék dönteni, a magam részéről maradok annál, hogy a program rokonszenves – intettem is Kruzslicz Flóriánnak: itt az ő embere, figyeljen a szavára.

Sajnos ha a sikert a felhangzó tapsokban keressük, akkor igazi sikere annak az úriembernek volt, aki többek közt ezt mondta:

„Beszélnek itt egyesek munkásról és munkaadóról. Hát én, kedves barátaim, ilyen különbséget nem ismerek. Én nem ismerek munkást, én nem ismerek munkaadót, mert én, kedves barátaim, csak magyarokat ismerek, magyarokat, magyarokat és magyarok-oka-hat!” Szünni nem akaró tapsot kapott a szónok, s kéjes hörgés formájában jelentkezett az „uh-úgy van!”.

Ez volt a baj. Mert az ankéton jelenlevőknek – azokat kivéve, akiknek sorsáról volt szó – legjobban mégiscsak a semmi tetszett. Hiszen az efféle kijelentések értékét nullára redukálhatjuk, ha meggondoljuk, hogy bármely más kérdésben is ugyanez a frázis ugyanígy elmondható. Szerkesszünk csak meg egy példát. Adva van egy magyar orvosi gyülekezet, melyen a rák elleni küzdelemről tanácskoznak. Valaki előadást tart a rákoperációról, egy más a rádiumbesugárzásról, ismét már a röntgenezésről. Ekkor feláll egy úriember, és a következőket vágja ki: „Én nem ismerek rákosokat, nem ismerek ráktalanokat, mert ilyenek nálunk nincsenek, nálunk, kedves barátaim, csak magyarok vannak, magyarok, magyarok és mahagy-a-ha-ro-hok!”

Amennyi értelme egy ilyen kijelentésnek a rák elleni küzdelemben lenne, pontosan annyi volt az értelme az ankéton elhangzott szólásnak, hiszen az a dolog lényegére nem tartozik, a tények elől kitér, és a világ valóságából, ami szemmel látható, valamit letagad. De még csak el sem tűri a meglevő állapotok megváltoztatására irányuló szándékot, mert hiszen a szívélyes fogadás, a barátságos eszmecserék, az egy-egy groteszk túlzás nyomán felvillanó mosolyok után olyan büntudat okozta akció indult meg, amely – csak azt ragadván meg, ami megragadható – az egész kirándulás és an két szervezője, Simándi Béla hódmezővásárhelyi tanítón állt bosszút. Simándit büntetésből elhelyezték Lajosmizsére. „Működése Hódmezővásárhelyen nemkívánatos.” A hivatalos felfogás szerint bizonyára az sem volt kívánatos, hogy a tanyavilágot megismertük.

1935

A falu meg a város : Szociográfiai írások. Bp. 1981.

Azonban három évvel korábbi látogatása alkalmával igazi láttelellettel szolgált a gazdasági válság kellős közepében létező Vásárhelyről. A szociográfus racionalitásával összegyűjtött adatok, objektív összefüggések, a társadalmi igazságtalanság, a kiszolgáltatottság feltárása jellemzi az 1932-ben íródott munkáját, mely a Három magyar város (Bp., 1933) c. kötetében jelent meg.

A vásárhelyi írótalálkozó

Az önkéntes erdélyi száműzetésből 1935. augusztus közepén tértem haza Vásárhelyre. Előtte három hetes gyalogtúrát tettünk barátaimmal a mesés szépségű Székelyföldön. Pihenni szerettem volna, de másnap reggel betoppant hozzánk apám öccse, Karasz Péter, s hívott, hogy menjek ki vele Kutasra. Nagy találkára készülnek a pusztai magyarok, elkel nekik a segítség.

Nem kellett sokat unszólnia. Jóeszű, erős szervező készségű, sikeres embernek ismertem, egy egész fejjel kimagaslott a családból, kiváló munkát végzett a Gazdák Biztosító Szövetkezeténél, olvasókört alapított a csajági pusztán, szélmalmost épített a tanyáján, mintaszerűen gazdálkodott, fölnéztem rá és szerettem én is. A déli vonattal utaztunk ki Vásárhelykutasra, a mai Székkutasra. Az állomás közelében volt egy kisebb hengermalom, annak az irodájába ültünk be. A lisztes ruhájú molnár magunkra hagyott bennünket. Csak két szék volt az irodában, meg egy hosszabb pad a fal mellett. Az egyik széken az ősz Gregus Máté ült, szájában hosszú tajtékpipával, végig kigombolt, pitykés mellényben, fején zsiros, fekete kalappal. Őt régóta ismertem. Kisgyerek koromban, ha a nyarat kint töltöttem a nagypapa pusztai tanyáján, mi is a Gregusék pósahalmi tanyájából hordtuk a gyümölcsöt. A másik széken Simándi Béla ült fészezen, simára fésült hajjal, szemüvegesen. Most mutatkoztunk be egymásnak. De Péter bátyámtól már tudtam, hogy Nagyszombaton született, Léván szerzett tanítói oklevelet, részt vett a világháborúban, aztán Magyarországon kötött ki. Több verses és prózai kötete jelent meg, 1932-ben vállalt tanítói állást a hozzánk tartozó Aranyadhalmon, s azóta is írogat. Nyilván hallotta, hogy a kolozsvári lapok hozták az írásaimat, mert szinte mint sorstársat üdvözölt, s mindjárt kezembe nyomott három kisebb füzetet, hogy lapozzam át őket. KÖNYVESLÁDA. Könyvhíradó. A hódmezővásárhelyi szellemi élet figyelője... Olyan fél újságlap nagyságú s ha jól emlékszem, nyolc oldal terjedelmű. Ebből két szám volt a kezemben. A könyvnapon megjelenő és kapható kiadványokat reklámozta, de volt irodalmi része is. Az általam is jól ismert Ormos Pál, Kertész Lajos, Deutsch Béla orvosok vallottak saját könyvtárukról. Galyasi Miklós verse mellett számos új könyv ismertetése is helyet kapott benne. A második számot az írótalálkozó ügyének szentelték. Közölte a meghívott írók, Illyés, Dékány, Féja, Rozványi és Simándy Pál egy-egy rövidebb művét. A kiadója Weisz László, a neves könyv- és papírkereskedő. Őt régóta ismertem. Már elemistaként is az ő üzletébe jártam. TANYAI ÍRÁSOK. Ez volt a harmadik füzet címe. Ezt Simándi Béla adta ki, 1934-35-ben, évente háromszor jelent meg. A nálam levő szám az írótalálkozót tárgyalta. Első cikkét, Írók a tanyák között címen Simándi Béla írta. Közölte a meghívott írók névsorát, majd többek közt azt írta: ... „álmatlan éjszakámon fogant meg az írók tanyalátogatásának gondolata... azt várjuk, hogy széles körök figyelme terelődik azok felé a gazdasági, szociális, egészségügyi viszonyok felé, amelyek közt a tanyák magyar népe él...” Simándi szentül hitte, hogy az írók országos fórumokon teregetik ki majd a tanyavilágban látott sokféle nyomorúságot, megnyerik a felsőbb hatalmak támogatását, s azok majd megadják azt a segítséget, amire a helybelieknek nincs elég erejük. Nyilatkozatokat hozott a találkozó várható szereplőitől, Gregus Máté Vásárhelykutas történetét vetette papírra, s itt jelent meg először a találkozó részletes programja. A füzetek lapozgatása közben figyeltem a Péter bátyám-é-k beszédére is. A találkozót tárgyalták. Az öreg Gregus kérdezgette, szinte vallatta, mint valami bíró, Simándi Bélát. Tisztán akarta látni, hol tart a szervezés, mibe kell neki és Péter bátyámnak segítenie. Simándinak még a tavasszal sikerült megnyernie a polgármestert és a helyettesét az ügynek. A Bercsényi Miklós Bajtársi Egyesület elnöke, Hollósy Antal ügyvéd lelkesen csatlakozott, a Gazdaifjak Egyesületének megnyerése nem okozott gondot, hisz annak elnöke Péter bátyám volt. Hivatalosan, óvatosságból ezt a két testületet tüntették föl szervezőnek.

Simándi Béla a tavaszi szünetben pestre utazott. Neki, a segédtanítónak, a szünetekre nem járt fizetés, a pesti útra Gregus Máté meg Péter bátyám adott pénzt neki. Ott főtt aztán nyakába vette a várost. Sok barátja, ismerőse volt az írók közt, ezeket mind fölkereste, akit nem talált otthon vagy akit nem ismert személyesen, azoknak levelet írt. Huszonegy jelentkező levelét tette le most az asztalra. Ez nem végleges. Még legalább tizenötre számíthatnak... Ezek után összeállították azoknak a gazdáknak a névsorát, akiknek a tanyája alkalmas a vendégfogadásra, akiknél külön szobában alhat majd az író. Péter bátyám tizenöt szállásadó fölkeresését vállalta, ezek közül ötöt rám bízott. A kerékpárját kölcsön adta, a tanyák a Pusztaszéli út közelében voltak, a gazdák nevét már elfeledtem, de azt tudom, hogy egyik sem bújt ki a szállásadás alól, kíváncsian vállalta a különös foglalkozást űző vendéget mindegyik. A Vásárhelyi Reggeli Újság már július végén elkezdte a közönség tájékoztatását. De nem maradt tétlen a másik két napilap, a Vásárhelyi Friss Újság és a Vásárhelyi Újság sem. Ez utóbbinak a heti melléklete, az Alföldi Gazdaiúj is megszólalt. Nem túlzás, hogy a helyi sajtó példás szorgalommal és figyelemmel kísérte végig a találkozót. A vendégek zöme 1935. augusztus 25-én, vasárnap reggel fél hatkor érkezett a vásárhelykutas állomásra. Itt Gregus Máté üdvözölte őket, reggelit a tejszövetkezet adott nekik a Népházban. Az állomás közelében több mint harminc kétlovas, féderes kocsis várta őket. A névsort Péter bátyám olvasta, s ő jelölte meg, hogy az írók közül ki kinek a kocsijára szálljon föl. A névsor így alakult betűrendben: Bakó József, Dékány András, Féja Géza, Illyés Gyula, Katona Jenő, Kertész Dániel, Kovács Imre, Nagy Lajos, Nyisztor Zoltán, Oláh György, Rozványi Vilmos, Sértő Kálmán, Simándy Pál, Szabó Pál, Szamadó Ernő. A Szegedi Fialatok táborába tartozó Berczeli Anzelm Károly, Budai György, Ortutay Gyula, Tolnai Gábor és Tomori Viola másnap, hétfőn érkezett. Matolcsy Mátyás pedig csak kedden délelőtt. Gesztei Nagy László mezőgazdasági kamaragazgató Kecskemétről jött, Kun Béla és Takács Ferenc országgyűlési képviselő, Kiss Károly tanfelügyelő, Pákozdy Ferenc, Paku Imre és én Hódmezővásárhelyről. Kornfeld Móricz báró a Szekfü Gyula történész által szerkesztett Magyar Szemle c. folyóiratot képviselte, Nevelős Gyula tanácsnok pedig a vallás- és közoktatásügyi minisztériumot.

Meg volt híva még ezeken kívül Erdélyi József, József Attila, Kodolányi János, Móricz Zsigmond, Németh László és Tersánszky Józsi Jenő, de ők ígéretük ellenére nem jöttek el. (Eljött viszont Balázs Árpád Gyuláról és Sinka István Vésztőről vasárnap estefelől, kerékpáron. A Népháznál találkoztam velük, Sinkát is itt ismertem meg. Nem tartoztak a meghívottak közé. A Gregus tanyába irányítottam őket. Ott töltötték az éjszakát egy szalmakazal tövében. Sinka később elpanaszolta a számára nem valami sikeres találkozót a Fekete bojtár vallomásai c. önéletrajzi kötetében.) Az írók egy része elment a katolikus, illetve a református templomba, a többieknek megmutatott Karasz Péter két közeli kisgazda tanyát. Ezt követően minden gazda elkocsikázott a vendégével a saját tanyájába. A délután otthon töltötték, este pedig egy-egy közeli olvasókört látogattak meg. A tagság tudott az írók érkezéséről, senki sem látott még írók közlőről, nagy volt az érdeklődés, zsúfolásig megtelt a körök nagyterme mindenütt. Illyés Gyulát ilyen gondolatokra sarkallták az este élményei: ..."Válthattam ismét a csodálkozást az életrevalóságon, értelmességen és a súlyos anyagi elnyomottságon... Ilyeneket mondtak: ... Az adóvégrehajtó mindennapos a határban... Arra voltam kíváncsi, hogy képzelik el a bajok megszüntetését... Sztrájkjal – felelte nagy meglepetésemre egy széles állkapcájú férfi... Az egész gyülekezet újra a valóban aránytalanul nagy és bonyolult adminisztráció ellen tüzelt... A másik gazdakörben ugyanez volt a hangulat. A tanyákon, melyeket a következő nap meglátogattam, ugyancsak. Szárazság, aszály, nyomor..." Augusztus 27-én, hétfőn délelőtt az írók megtekintették a kakasszéki szikes tó partján épült új gyógyfürdőt, és Gregus Máté tanyáját a mintaszerűen gondozott 40 holdnyi szőlővel és gyümölcsösrel. Délután öt órakor kezdődött a kutas Népházban az értekezlet, melyre a szomszéd városokból, falvakból is jöttek érdeklődők. Kiss Károly

tanfelügyelő elnököt. A város üdvözlét Endrey Béla helyettes polgármester tolmácsolta, Lázár Dezső gazdasági főtanácsos, nagygazda és Kun Béla országgyűlési képviselő a gazdatársadalom nevében köszöntötte az egybegyűlteket. Aztán Hollósy Antal ügyvéd, a Bercsényi Bajtársi Egyesület elnöke a tanyavilág szociális kérdéseit, Karasz Péter a gazdasági helyzetet, Simándi Béla a kulturális kérdéseket, Tóth Jakab a tanyai közigazgatás, Győri Sándor az ifjúság problémáit ismertette. Az utolsó előadó Gregus Máté volt, a válságból való kilábolásról beszélt nagyon értelmesen, de őt már csak a közelében ülők hallhatták, mert a hozzászólók, a körjük gyűlt érdeklődők és a vitázók lármájától volt hangos az egész terem. A tüzes, harsány szópárbajoknak a vacsora vetett véget. Az Ivánka Zoltán tisztiorvos elnöklete alatt működő Hangya Szövetkezet vendégei voltak ezen az estén az írók. Én Féja Géza mellé voltam beosztva és ifjú Elek Pál volt a vendéglátó gazdánk. Ő orvosnak készült, de a harmadik év után hátat fordított az egyetemnek, s kijött gazdálkodni az apja birtokára. Hétfő este kivitt bennünket a harminc kilométerre levő batidai tanyájára. Féja mindjárt tollat ragadott, s riportot írt a két nap alatt látottakról a Magyarország c. lapnak. Az írók zömét a tanács által bérelt autóbusz vitte be a városba, s ők a gimnázium internátusában kaptak szállást.

Augusztus 28-án, kedden a város megtekintésére került sor. Takács Ferenc szociáldemokrata országgyűlési képviselő vállalta a kalauzolás. Megtekintették a Kokron gyárat, s elszörnyülködtek az ott dolgozó leányok 7-8 filléres órabéréen. Megnézték a kaptafagyárat, a Kalmár-féle rostagyárat, a 100 méter hosszú medencéjű strandot, a múzeumot, a Művészek Majolika Telepét, a mezőgazdasági szakiskolát, az erdei óvodát és a Serház téri ínséglakásokat. Ebédre a város vendégei voltak a Fekete Sasban. A találkozót berekesztő irodalmi estét a városháza közgyűlési termében tartották meg. Itt Soós István polgármester üdvözölte az írókat és a közönséget. A hírlapok számos toborzó cikke ellenére elég kevesen jelentek meg, félig sem töltötték meg a termet. Matolcsy Mátyás, a jeles közgazdász és országgyűlési képviselő a földbirtokreformról, vagyis a nagybirtokok fölosztásáról beszélt, Illyés Gyula és Pákozdy Ferenc verseit mondta el, Szabó Pálnak egy regényrészletét Simándi Béla olvasta föl. Katona Jenő a parasztság és az irodalom viszonyát boncolgatta. Féja Géza Sértő Kálmán és Szamadó Ernő népi hangvételű költészetét ismertette, míg Nyisztor Zoltán Szociális lelkiismeret az irodalomban c. tanulmányát tárta a hallgatóság elé.

Az írók javarésze az éjszakai vonattal elhagyta a várost. A három jeles nap eredményét így foglalta össze a Reggeli Újság augusztus 28-án: „A látogatás közelebb hozta egymáshoz a különböző világnézetű írókat. Szorosabbra fűzte a szálakat az írók és a nép között. A tanyák népe örömmel látta, hogy törődnek velük...” A helyi lapokon kívül erős visszhangja támadt a találkozásnak az országos jellegű, pesti orgánumban is. Féja Géza a Szabadságban (aug. 25. és szept. 15.), ugyanitt Kovács Imre (szept. 22.) is, Nyisztor Zoltán a Nemzeti Újságban (szept. 8.), Nagy Lajos a Válaszban (nov.), Illyés Gyula a Nyugatban (okt.) írt róla. Véleményt nyilvánított Zsolt Béla, kritikus éllel, Az Újság c. napilapban (szept.1.). A Szabadság dec. 22-i száma hozta Szabó Pál cikkét Karácsonyi köszöntés a Kokron-testvérekhez címen. Ő a találkozóról évek múlva is megemlékezett Moldvay Győző Vásárhelyi Szó c. folyóirata 1956. decemberi számában. Sőt, ugyanezt a cikket közölte a Hatvanban megjelenő Délsziget 9/1987-es száma is. A sikeres találkozó, sajnos, nem nyerte meg a közrend buzgó öreinek a tetszését. A Gömbös miniszterelnök vak hívei közé tartozó új főispán parancsára zaklatni kezdték Simándi Bélát a szerintük erősen forradalmi színezetű találkozó miatt. Ő volt az értelmi szerzője, neki kellett bűnhődnie. A főispán kívánságára a kultuszminiszter száműzte Vásárhelyről, a Lajosmizse határában, a homoksivatagban fekvő Kulapitye iskolájába. Búcsúlevelét a Reggeli Újság közölte november 17-én. A Szabadság c. lap elítélte a fölháborító intézkedést szept. 29-i számában, Írói találkozót rendezni tilos! címmel.

A találkozó történetéhez tartozik még a következő: megint csak Simándi Béla ötlete volt,

hogy a nem mindennapi esemény 30. évfordulóján, 1965-ben meg kell emlékezni róla egy hasonló összejövettel. A helyi hatalmi szervek elfogadták a javaslatot, és Bíró József művelődési osztályvezetőt bízták meg lebonyolításával. Az előkészítő munkában részt vett Moldvay Győpző is. Meg akartuk mutatni az íróknak a határt, a tsz-eket, az állami gazdaságokat és bent a városban az új ipartelepét, az új művelődési központot, a kibővített múzeumot stb. Simándi Béla Pesten 17 íróat toborzott. A hajdani találkozó még élő résztvevői mind jelentkeztek s csatlakoztak a fiatalok közül is a népi mozgalom vonzáskörében élők. Ezzel az örömhírrrel jött le Simándi szeptember elején Vásárhelyre. Tájékozódott a szervezés állásáról, és cikket írt az 1935-ös találkozóról, bejelentette annak megismétlését a 30-ik évforduló alkalmából. Időpontként október közepét jelölte meg a cikk. A legnagyobb rendben folyt a készülődés. Szeptember vége felé azonban belevágott a hatalom villámcsapása. A népi írók ellenségei közül valaki azt a hazugságot kezdte terjeszteni, hogy az írók újjá akarják szervezni a Parasztpártot. A hazugság utat talált Pesten a pártközpontba, s ott nem késlekedtek az intézkedéssel. Fölhívták a Csongrád megyei pártbizottság illetékesét, Szabó Istvánt. Ő aznap tért haza hosszabb szabadságáról, sejtelve sem volt a mi találkozásunkról. Kézpénznek vette, amit a pártközpontban mondtak a parasztpárt föllevenítéséről. Eszébe sem jutott, hogy tájékozódjék a valóságról. Azonnal fölhívta Bíró Józsefet, és közölte vele, hogy a találkozót nem szabad megtartani sem most, sem később. Ez a pártközpont utasítása... Így dőlt dugába a harmincadik évforduló megünneplése, az új generáció előtt sikerült elködösíteni múltja egy szép hagyományát. Simándi Béla halála előtt néhány hónappal, 1969-ben a Szabad Föld április 27-i számában szép cikket írt, Írók a Pusztán címmel, az 1935-ben lezajlott találkozóról. Ugyanez évben a Látóhatár c. folyóirat január-februári számában Paku Imre emlékezett meg igen tartalmas dolgozatban az eseményről. Ezekon kívül a Bethlen Gimnázium 1970-es évkönyve is foglalkozik vele. 1985-ben pedig, az 50 éves évfordulón Papp Zoltán, a jeles újságíró, a Csongrád Megyei Hírlap aug. 21., 22., 23., 24., 26. és 27-i számában 6 részből álló cikksorozatot szentelt a találkozó ügyének, s ezzel némileg jóvátette a korábbi évfordulók mulasztását is. A hajdani résztvevők közül, sajnos, egyedül csak én vagyok életben, s örülök, hogy mindezt elmondhattam a város múltja iránt érdeklődőknek, okulására a jelennek, de a jövőnek is.

Hódmezővásárhely, 1989. augusztus 2.

Juss, 1989. szept.-okt., (3.sz.), 42-47. p.

Kárász József vásárhelyi író is jelen volt az eseményen. Ő az írótalálkozó egyik házigazdájának Karasz Péternek az unokaöccse volt.

KOVÁCS IMRE

Urak és nincstelen parasztok Szomorú tapasztalatok a hódmezővásárhelyi írói kirándulásról

Az írók hódmezővásárhelyi kirándulásáról már több beszámoló látott napvilágot úgy a különböző napilapokban, mint a *Szabadság* hasábjain is. A vásárhelyi tapasztalatokról azonban nem lehet eleget írni. Alábbi sorokkal arra a megdöbbentő szakadékra akarok rámutatni, *amely a nincstelen parasztság és a városi intelligencia között tátong*, s amelynek eltüntetése érdekében minden erőnket meg kell feszítenünk.

Meddő vita egy NEP-korifeussal

A tanyai találkozó keretében résztvettem egy ebéden, ahol a város vezető társadalmának néhány reprezentánsa is jelen volt. Arról folyt a szó, hogy miután a város egyik mandátumát az agrárszocialisták képviselője: *Takács Ferenc* már elvitte, veszély fenyegeti a második mandátumot is. Mit kellene tenni a megmentése érdekében, ez volt a kérdés.

A választ az egyik városi korifeus, aki a tanyai találkozó napjai alatt tüntetőleg viselte gomblyukában a NEP-jelvényt, így adta meg:

– *Azokat, akik Takácsra szavaztak, korbáccsal kellene visszaterelni a nemzeti sáncok közé.*

Meg kell jegyeznünk, hogy ez a *Takács* Ferenc igen derék, művelt és józanítéletű magyar ember, akinek nemcsak a nincstelenek, hanem a kisgazdák körében is fokozódó népszerűsége van. És aki a tanyai értekezleten a sok görögtüzes szónoklat után, általános tetszés mellett, tényekkel és számadatokkal jött s bölcs szóval utalt arra, hogy különbség van magyarság és magyarkodás között és hogy felettébb gyanus az, ha valaki állandóan szükségét érzi: mellveregetéssel bizonyítani a maga magyarságát. Megpróbáltam védelmembe venni Takács Ferencet. Hangsúlyoztam, hogy jó magyar embernek tartom, akire az új Magyarország felépítésénél számítanunk lehet és kell. Erre az illető NEP-korifeus kijelentette:

– Nekem Takács Ferenc nem kell. Ha eszébe jutna belépni a NEP-be, abban a pillanatban otthagynám a pártot.

Én ezen módfelett csodálkoztam. Nem érttem, hogyan gondolják hát beteregni az agrárszociálistákat a „nemzeti sáncok közé”, ha ugyanakkor bezárják előttük a kapukat. Ő így folytatta:

– Engem a vörös uralom idején falhoz állítottak ezek a „proletárok” és csak az isteni csodának köszönhetem megmenekülésemet. *Nem fogok nekik megbocsátani soha.*

Próbáltam megmagyarázni neki, hogy másokkal, nagyobb urakkal is történt hasonló méltatlanság s mégis megbocsátottak és hogy elvégre is nem az embereket kell megsemmisítenünk, hanem az eszmét, amelyet képviselnek. És pedig egy más és különbséggel. Ha ökölhöz vagy furkósbothoz folyamodom, azzal csak azt árulom el, hogy nem hiszek az eszmém erejében. Természetesen hasztalan volt minden erőlködésem, csak azt értem el, hogy engem is kikiáltottak ott – kommunistának.

Ez a meddő vita mélyen bevilágított előttem abba a *szellemi sötétségbe*, amellyel a mai intelligencia egy jórésze szemléli a jelenlegi szociális helyzetet. Kérdezem: mi a bűnük ezeknek a szegény földműves proletároknak? *Miért kezelik őket úgy, mint a bélpoklosokat s bélyegzik meg, mint hazátlan bitangokat?* Ezek a szerencsétlen magyarok földet akarnak. Egy darabot a hazai rögből. S a magyar ember számára: a haza, az isten és minden – a föld.

Aki a telepítés ellen szónokol

A nemzeti társadalomnak ez a nincstelen rétege már hosszú évek óta bámulatos méltósággal és isteni türelemmel hordozza sorsát, hűnek maradva nemzethez és hazához. Pedig Krisztus minden szenvedését viseli testén és lelkén egyaránt. S ez a szenvedés az ideitől folyamán még csak fokozódni fog. Az elkövetkező nyomor réme máris előreveti árnyékát. A feszültség folyton fokozódik. Ezt a feszültséget sürgősen le kell vezetni. És erre nincs más mód, mint a *földreform és telepítés*. Ám mit tapasztalunk e tekintetben is az intelligencia részéről? Résztvettünk egy vásárhelyi tanyai jubileum díszvacsoráján, ahol az egyik szónok, egy városi úr, a telepítés ellen tartott fulmináns beszédet. *Ez jellemző a ma vezető társadalmára, amely a gazdaréteget úgy akarja megnyerni és kijátszani a nincstelenekkel szemben, hogy a telepítés ellen szónokol.* S ez a taktika Hódmezővásárhelyen különösen is beválik. Ennek a városnak a határában ugyanis nincs nagybirtok. Könnyű tehát az agitációnak

úgy állítani be a dolgot, hogy a *nincstelenek földigénye: támadás a középbirtok ellen*. S ennek bizonyára sokan fel is ülnek olyanok, akik nem tudják, hogy a földreform kérdését csak országosan lehet megoldani; és nem helyi vonatkozásokban.

A sorsközösség megható példája

Pedig kár megrontani azt a testvéri jóviszonyt, amely ma még általánosságban a sorsközösség folytán összefűzi a nincstelen magyarokat a kisgazdaréteggel és amelynek megható példáját tapasztaltam éppen az egyik vásárhelyi tanyán.

Székely Ferenc 73 éves gazdától néhány évvel ezelőtt kivette bérbe 12 hold földjét Faragó Imre tanyásbéres. Annak rendje és módja szerint megállapodtak, hogy Faragó Imre fizet évente a bérletért 24 mázsa búzát, öt mázsa árpát, 10 mázsa csövestengerit és 20 pengőt. Faragó Imre évről-évre pontosan eleget is tett a kötelezettségének, mert – ahogy mondja – jól megfogta mindjárt az elején a dolgot és így nem is történt semmi baj. Közbejött azonban az idén, az Alföldön immár tragikussá váló aszályos idő beköszöntése. Faragó Imrének az idén csak 18 mázsa búzája és 4 mázsa árpája termett, kukoricája sem lesz több 15 mázsnál. A termés tehát még a bérre sem elég. Ilyen körülmények között Faragó Imre számára nem maradt más hátra, mint felmondani a bérletet és visszasüllyedni oda, ahonnan valahogy felemelkedett: gazdasági cselédnek. Beállított azért Székely Ferenc gazdához, és elmondta neki, hogy csak 18 mázsa búzája termett, amelyből még a bért sem tudja kifizetni, tehát felmond. A gazda azonban nem fogadta el a felmondást:

– Nézd Imre, együtt szenvedtünk, együtt küzdöttünk éveken keresztül. Most tönkrementünk. Maradj hát csak itt. Ha nem termett annyid, amennyi a bérre elég, akkor nincs más mit tenni, mint megfelezni azt, ami termett. Ideadod a gabona felét, és 24 mázsa búza helyett kifizetsz 9 mázsát.

És Faragó Imre nem ment el.

Együtt a föld népével

Budapestről körülbelül 20 író vonult le a tanyákra. Éppenséggel nem mondhatjuk el róluk, hogy egységes világnézetet vallanának. Abban azonban mindannyian megegyeztek, hogy a nép olyan rettenetes körülmények között él, hogy sürgősen kell rajta segíteni!

– Uram, fél 12 van – mondta nekünk az egyik nincstelen tanyai magyar. – *Már csak kevés idő van hátra a cselekvésre. Tegyenek valamit az urak, mert nagy bajok lesznek.*

A magyar szellem képviselői odaálltak a föld népe mellé. Mert ha a föld népe is egységes és zárt sorokban áll oda szellemi vezérei mellé: egész bizonyosan meg fogják találni a jövő útját. Akik pedig nem értik meg még ma sem az idő szavát: *azok álljanak félre sürgősen a jövő útjából.*

Szabadság, 1935. szept.22.4.p.

Kovács Imre (1913–1980) író, szociológus, politikus.

SIMÁNDY PÁL

Fény és árny váltakozása a vásárhelyi homokon Írók a tanyák népe között

Vásárhely-kutas, aug. vége.

(A Szabadság kiküldött munkatársától.) Simándi Béla, kardoskúti helyettes tanító álma valórávált hát: megtörtént az írók tanyai találkozója Kutason. A tanító úr nem kap ugyan

fizetést így nyaranta az államtól, de ő ingyenesen is szépeket álmodik nemzete számára a szünidejében és hol „Tanyai Írások”-at szerkeszt a fiatal gazdanemzedék számára, hol meg afféle szent „összeesküvést” szervez magyar írók és parasztok közt, mint volt ez a kutasi találkozó is. A rendezéséhez egyébként kitűnő és lelkes munkatársakat talált Hódmezővásárhely városi uraiban és fíjúságában. És bár a MÁV nem engedélyezte az írók részére a kért sajtójegyeket, azok mégis szépszámmal érkeztek le vasárnap reggel Kutasra, ahol Greguss Máté gazdasági tanácsos, Endrey Béla polgármesterhelyettes, Karasz Péter, a gazdaifjúság elnöke és mások fogadták őket nagy szeretettel.

„Eldőlt a nagy- és kisbirtok vitája...”

A tanyai találkozó legnagyobb élménye mindenesetre a Greguss Mátéék 42 holdas mintagazdasága volt. Gyümölcserdő közepén áll a kedves kúria, ahonnan ma már az ifjabb Greguss Máté kormányozza a kis gazdaságot. Nemesített eperfaerdő fái alatt sertésnyáj, sokszáz hófehér parlagi tyúk legelészik. A gazdasági udvarban szeszfőzde. Itt dolgozzák fel az epret és a gyümölcserdő termését, amelyet az idén tökéletesen elpusztított a fagy. A többi holdon faiskola, ahonnan évente tízezerszámra adja el csemetéit a fiatal Greguss. Elsősorban tanyai gazdatársainak, mert azt akarja, hogy a hódmezővásárhelyi homokon mindenféle gyümölcserdők viruljanak. Mintahogyan a parlagi csirketenyésztést is tervszerűen szervezi meg a tanyavilágban.

Mérey Sándor és Mónus Imre pedig állattenyésztésben jeleskednek, a kitűnő állataikkal viszik el az első díjakat.

A tanyai látogatásokat befejező értekezleten joggal állt fel Féja Géza és mondta általános helyeslés mellett:

– Itt most eldőlt a vita, amely a nagy- és kisbirtok kérdése körül zajlik. Eldőlt pedig a – kisbirtok javára.

Nyomor és sok gyerek

Lázár István, a házigazdám, azt mondja vasárnap délután:

– Most pedig nézzünk szét uram, ott is, ahol nyomor van.

Greguss Mátéék gazdasága mögött keskeny parcellákon áll egy-egy viskó. Belépünk az egyik portára. Apró leányka fut elénk édes kacagással. Lázár István keresztlánya. Ő vette fel a kis család gondját. Az ablak és ajtó nélkül álló apró házból szégyenlősen lép elénk egy szép, fiatal asszony. Karján vézna csecsemője. Ruhája tépett. A Stefánia Szövetségtől kapott tejjel táplálja szíve magzatát.

– Mindössze három mázsa búzát keresett az uram az idej aratáson. Isten tudja, hogy érzük mög az újat. Hogy telne ruhára! De csak a házra tudnánk már ajtót, ablakot szörözni.

– Ágyuk sincs szegényeknek, a földön alszanak – teszi hozzá Lázár István gazda. – Node majd megsegít az Isten.

A másik, a harmadik portán ugyanaz a nyomorúság. És mindenütt a sok-sok gyerek.

Nincs piac!

Azután a gazdakörbe nézünk be. Hatvan ilyen szervezet van a vásárhelyi tanyavilágban. Panasszal telt gazdaemberek, nincstelen „tanyások” (béresek), vitatkoznak itt a világ dolgairól.

– Ötven holdon vagyok felesgazda, de nem tudom, hogy élök mög a télön – mondja az egyik.

A nyitott ajtón át szomorú perspektíva nyílik. Kiégett, aszott a mező mindenfelé, amerre a szem ellát.

– Nincs mit adni az állatainknak. De eladni se tudjuk őket. Égy anyadisznó hús pöngő. A hatóság túri, hogy a lókupecök is garázdálkodjanak rajtunk. Az adóír mög folyton zaklatnak bennünket – panasolja egy másik.

– Húsz malacom van uram, mondja egy elkeseredett gazda, de higgyék mög, azt várom mán, mikor lopják el őket.

Kotormány István kétszáz hold földön gazdálkodik, de nem képes bérest tartani.

– Hajnalban két órakor kelök, este tízkor fekszök, nem győzöm a munkát. Az udvar közepire fekszek ki, hogy el nő aluggyak.

– Az a legnagyobb baj, uram, mondja bölcs szóval a házigazdám, hogy nincs mögszervezve az értékösítés. Minek termeljünk, ha nincs piac?

Szövetkezetekről próbálok beszélni nekik. Roppant ellentmondással fogadják. Nem hisznek benne. Mindenki becsapta már őket.

Tehetetlenül hallgatok el s fájdalommal gondolok az öreg Greguss Máté hősi erőfeszítéseire, aki büszkén vallja magát szövetkezeti embernek, aki nemcsak szakszerű termelőgazda volt, de ügyes üzletember és szervezőerő is és akiről rövidesen megtudom, hogy a gazdák túlnyomó része keserű irigységgel tekint itt rá és sikeres pályafutására.

Szónokló magyarok

Azt is őszintén el kell mondanunk, hogy a hétfőn délutánra tervezett *értekezlet* – *rosszúl sikerült*. A rendezők bölcs elgondolása szerint ez az értekezlet alkalom lett volna arra, hogy *a tanyalakók előadják a maguk sajátos gondolataikat, panaszait, kívánságait*, a vendégek pedig hozzászólások formájában hozzátegyék a magok megjegyzéseiket, itt szerzett tapasztalataikat. Így: tanyai előadók beszéltek volna az ottani *iffúság* problémáiról, a tanyai *iskolákról, közigazgatásról, népművelésről*. Az értekezlet során meghallgathattuk volna Győri Sándort, a tehetséges gazdaifjút, a kitűnő koponyájú parasztgazdát: *Tóth Jakabot és Simándi Bélát*, a tanyai találkozó értelmi szerzőjét, a tanyai problémák jeles szakértőjét. De – *egyikük sem jutott szóhoz*. „Az idő előrehaladottságára való tekintettel.”

Igen! mert tényleg elhasználták előlük az időt részint a városi urak: díszbeszédekkel, részint a vendég írók: egymással vitázó felszólalásokkal. Hiába! szónokló nép vagyunk. Pedig ezúttal kár volt, mert *így nem igen jutottunk el éppen a tanya jellegzetes problémáihoz*. Amenyekből pedig magánbeszélgetéseink során meggondolkoztató ízelítőket kaptunk. Például: a várostól 40-60 kilométer távolságra lakó tanyai magyarnak 140 %-os *községi pótdót* kell fizetnie pusztán azért a gyönyörűségért, hogy hódmezővásárhelyi polgárnak becézheti magát. S ha a polgártársat azután az a kitüntetés is utóléri, hogy a *közigazgatás tényezői szót akarnak váltani vele*: vonatkozhat, szekerezhethet, – s bizony a szegénye – gyalogolhat is (például Orosháza alól) Hódmezővásárhelyre. S ott azután megtudja, hogy egy tisztázatlan ebadó kérdés miatt *kell egy napot elvesztegetnie*.

S több efféle.

„A történelem ítélőszéke előtt...”

Kedden a városban *irodalmi est* zárta be a tanyai találkozót.

Alkonyatkor sötét felhők takarták el az eget *Hódmezővásárhely* felett. Zivatarszárnyakon *megjött* a váravárt üdítő *eső* s néhány órán át hullt a tikkadt városra és mezőre.

A városháza dísztermében csak *kilenc órakor* nyithatta meg az estélyt *dr. Soós Lajos* polgármester. Az *írók*, akik a népből jöttek és műveikben a népi törekvéseket juttatják kifejezésre, sorra odaálltak a város polgársága elé *s hitet tettek az elnyomott néprétegek igazai mellett*.

Különösen nagy várakozás előzte meg *Matolcsy Mátyás*, a fiatal képviselő beszédét:

– *A történelem ítélőszéke előtt lesznek felelősek azok, akik nem tették meg, amit tehettek ennek a népnek a megmentésére. Olyan válságban vagyunk benne, amelybe belepusztulhat ez a nemzet* – kiáltotta az ifjú ember és az öregek feje is megrezzent a visongó szavakra.

Földet s termelőmunkára való lehetőséget kívánt, követelt *Matolcsy* a nincstelen és törzsökös magyarok számára. Ha *Lázár István* gazda ott lett volna, bizonyára ismét elmormolta volna magában: Minek termeljünk, ha nem tudjuk értékesíteni? De *Matolcsy* nyilván okosan megfelelt volna a *Lázár István* gazda aggodalmas kérdésére is.

Szabadság, 1936. szept. 1. 5.p.

Simándy Pál (1891-1978) író, újságíró, Bajcsy-Zsilinszky Endre lapjának, a Szabadságnak belső munkatársa.

SINKA ISTVÁN

Fekete bojtár vallomásai [részlet]

– Nah, jónapot! Micsinálsz? – gurult egyszer elő a nagyvilágból Balázs Árpád.
– Hunnan jössz? – kérdeztem tőle. – Jónapot!
– Csak úgy mindenfelől!... Hoztam neked pizt, meg szaonnát!... Az asszony síjaaa nagy csomó viágot vittem! Gyee nizzd meg!... Onnan meg elmegyünk Vásárhelyre! Hozd az iásodat is!

– Nem megyek sehová! – mondtam neki. – Kereset után kell nizni!
– Azi hoztam a pizt, meg a szaonnát! A kishattyúknak!
– Oszd mit csinájjak én Vásárhelyen?
– Semmit. Szijjenizünk! Ott lesznek az iók!
– Kik?
– Fene tuggya! Mind!
– Mégis kik?
– Kik? Hát Féja, Illyés, Szabó Pál, Séhtő, Bakó, Pákozdy, meg a többi!
– Tiged hittak?
– Nem!
– Engem se!
– Nem baj a! Mink megyünk magunknak!... Na, jössz? Kell a piz meg a szaonna?

Kellett. Délután már Gyulán voltam a virágos sírnál. Másnap délelőtt pedig útnak eredtünk, s este Vásárhely-Kutason voltunk. Valaki elvezetett a Greguss-tanyára minket, de a gazda egy kicsit fanyalogva nézett végig rajtunk, s beleegyezett, hogy meghálhassunk a szalmakazla töviben. Reggel az itatóvályun épp mostuk le az egynapos út porát, mikor szólott valaki, hogy na, menjünk már be, ha ott vagyunk. Bent kávésfindzsa mellett egy gyengerózsaszín bőrű fiatal úrféle ember ült és így köszönt:

– Á Pali! Szervusz!
– Szervusz – mondtam. – Én Pista vagyok, nem Pali!
– Hát nem te vagy Szabó Pál?
– Nem! Sinka István vagyok!
– Érdekes!... Hát ti aludtatok a szalmakazalba?
– Mink!
– Jó vót, mi?! De hiszem ti ezt már megszoktátok, ugye?
– Mink megszoktuk! De azir próbáld meg te is!

Ezt a gyengerózsaszín bőrű, kicsit laposhátú, kicsit puha és enerválnak látszó fiatalembert Oláh Györgynek hitták, illetve hívják. Az „Új Magyarország” munkatársaként mutatkozott be, s úgy tekintett le ránk, mint angol lord tekintheti a mezitlábos hindukat, kiknek az élet legnagyobb boldogsága az, ha éjjel szalmakazalban hálhatnak. Szóval furcsa ismeretlen pórnépnek, kik a rejtelmes és örökké titkos Ázsia nyugtalan „hordalékából” kavarodtak ide.

A rózsaszínbőrű, lágyhúsú fiatalember aztán köszönt nekünk, mint szegény sospelátott rokonoknak, és otthagyt bennünket.

...

No, de nem hagyom abba a kutasi találkozót. Az egész felvonulást egy Karasz Péter nevű fiatal, cenzár-kinézésű ember rendezte és vezette. Az kiadta az utasítást, hogy ez és ez az író ide és ide, erre, meg erre a tanyára megy kutatni a szociális helyzetet. Azt mondtam én is Balázs Árpádnak, hogy menjünk hát mink is valahová. Igaz, hogy én ismertem a tanyák szociális helyzetét, de azért nem akartam látatlanokdni, hogy nem megyek. Az is igaz, mink nem voltunk a meghívottak között s mehettünk, amerre fejjel estünk. Csak estefele kellett visszatérni Kútasra valami olvasókör félbe. A többi író már előző nap szétosztott, s valahol a tanyák között kószált szekéren, vagy pedig a hosszú vacsora fáradalmait és a vele járó borok mámorát még mindig alvással gyógyíttatta. Mink is tehát nekiindultunk a száraz, kitikkadt tájnak, abban a reményben, hogy valamék tanyába csakugyan bemegyünk, s ha másképp nem, pénzért kérünk egy kis ételmezt, mert este nem vacsoráztunk és reggel se fröstököztünk sehoh. A tanyák népe neki volt buzdulva a nagy írófogadásnak, s épp ezért egy tanyában megkérdezték tőlünk, hogy mink is írók vagyunk-e? Mondtuk, hogy igen, – bár külsőnk és borotvátlan mivoltunk miatt gyanakodtak egy kicsit, de azért szívesen fogadtak. És mégis, amíg csak ott voltunk, végig nagy izgalommal várták, hogy mikor jönnek már az írók. Elég az hozzá, hogy eltelt a nap, s estefele mink is odamentünk az olvasókörhöz a magunk szakállára. (Sokáig korholtam még utána Balázst, amiért elcsalt. Még ma is meg tudja mondani.) Az olvasókörbe sok beszéd hangzott el. Ott ismertem meg Sértőt. Ültem hátul egy padon a beszédek alatt, valaki megmondhatta neki, ki vagyok s nézett, nézett egy darabig, aztán odaült mellém.

– Bocsáss meg! – mondta – hogy csúnyán megbántottalak! Nem tudtam, hogy milyen helyzetben vagy! Hallom, meghalt a feleséged!

– Jó van! – mondtam neki – nincs semmi baj! Elfelejtjük a levélváltást!

Így ismerkedtünk meg Sértő meg én. Én a „Pásztoréneket” átadtam Féjának. Hallott róla, hogy írom és nagy örömmel ígérte, hogy segítségemre lesz, hogy könyvalakban megjelenjen. (Ma is mondom, hogy megjelent, az az ő érdeme!)

Este aztán nagy vacsora volt. Én azt mondtam Balázsnak, menjen és vacsorázzon. Gondoltam, egy kicsit leheveredek az út mellett a gyepre, s le is heveredtem. De alig nyúltam végig a gyepen, Balázs kiabálta a nevemet, és a fák is zúgni kezdtek, sötét felleg gyülekezett hirtelen, s a nagycseppű, futó esti zápor bészavart a vacsorázók közé. Megálltam az ajtóban s néztem a vacsorázókat. Nagy tál paprikáshúsok gőzöltek előttük és közbe-közbe más tálakon félzsebkeendőnyi túróslepények illatoztak, és akibe még fért, evett. (Tudniillik egész nap ettek!) Mondom folyt a vacsora, s a nagy tál húsok és lepények fölött azon vitatkoztak, hogy a maradi és konok paraszti népet miként kellene ránevelni, hogy vitamindús táplálékkal éljen, úgymint, sárgarépa, saláta, karalábé, kelkáposzta, spenót, és a többi ilyenfélék.

– Mi az Isten csudája – gondoltam. – Akkor a gereblyési cselédség, ki egy télen ellopkosott egy kazal cukorrépat, és főzte és ette kenyérrel, nem is tudta, hogy milyen királyi módon élt. Már csak azért is, mert nem lehetett egyoldalúnak nevezni a táplálkozásukat, hiszen főttengerit is ehettek mellé. Azt meg a göré alól szedték fel szemenként, amit a varnyúk kivájtak.

Arról is esett szó, hogy többször kell ilyen írótalálkozókat csinálni, hogy megismerjék a népet s annak tanyai életmódját. Mi sem könnyebb, montam valakinek, azt hiszem Szabó Pálnak. Most tengeritörés és kóróvágás ideje van, s azok az írók, kik nem csináltak még ilyet, maradjanak lenn itt a tanyák között, mondjuk, egy hónapra, és ismerkedjenek a néppel, annak szokásaival és életformájával és törjék a tengerit, éjjel vágják a kórót nyolcvan fillér napszámért, és abból éljenek. És akkor aztán próbálják ki a vitamindús dolgokat. Így kell tenni! Hisz mink is így teszünk, az istenfáját neki!

Bizony így volt! Vacsora után az írókat aztán autóbuszba ültették és elvitték őket bé, Vásárhelyre. Minket meg otthagytak hoppon az olvasóköri mellett.

– Na hála Istennek, elmentek! – mondta egy köpcös parasztgazda. – Jó pár évig elég vót az írókból!

– Hallod? – löktem oldalba Balázst. – Nem megmondtam neked!?

Igen, mert én már napközben hallottam ilyenfélétet. A kis parasztgazda minket csak olyan facér esti útasoknak nézett, kik a nagy csődületre ott kíváncsian megállottunk. Előttünk tehát bátran beszélt.

Elég az hozzá, hogy mink megint visszamentünk hálásra a Greguss szalmakazaljába. De csak nagy csendben, nehogy észrevegyék és elirányítsák onnan a szekerek rúdját.

Az esőtől felfrissült hajnalban aztán egy kicsit borzongva búttunk ki a szalmakazal töviből, s bekarikáztunk Vásárhelyre. Délben ott aztán már én is az írókkal ebédeltem muzsikaszó mellett. S amíg tárgyalták a találkozó ügyit, én arra gondoltam, hogy az én népi ügyemet és szociális helyzetemet nem kutatja csak az ég. Annak is csak az arra elrendelt angyalai...

Püski Kiadó, 1989. 4. kiad. 352-356.p.

A találkozóról számos tudósítás jelent meg a helyi lapokban.

Magyar írók és újságírók tanyalátogatása Vásárhelyen. =Vásárhelyi Reggeli Újság, 1935.aug.18.1.p. (részletes program); Gidófalvy Pál: A magyar írók vásárhelyi kirándulása. =Vásárhelyi Reggeli Újság, 1935.aug.25.2.p.; A magyar írók tanyalátogatása. =Vásárhelyi Reggeli Újság, 1935.aug.27.3.p.; A magyar írók tegnapi irodalmi estéje. =Vásárhelyi Reggeli Újság, 1935.aug.28.2.p.; Tarcavölgyi: A valóság és az érdekek összeütközése az írók és hírlapírók tanyalátogatásán. =Vásárhelyi Reggeli Újság, 1935.szept.8.6.p.; Hódmezővásárhelyen a birtokmegosztás ideális, osztályellentét nincs és nem is lehet. =Vásárhelyi Független Újság, 1935.aug.28.3.p.; Sértő Kálmán: Búcsú Hódmezővásárhely népétől. =Vásárhelyi Független Újság, 1935.szept.1.1.p.; Tarcavölgyi: A fővárosi írók és hírlapírók örömmel jönnek a vásárhelyi tanyavilág meglátogatására. =Vásárhelyi Újság, 1935.aug.14.1.p.; „Vásárhely mezőgazdasági társadalmában osztályellentét nincs”. =Vásárhelyi Újság, 1935.aug.28.2.p.; Paku Imre: Tanyalátogatás. =Alföldi Gazdaiúj, 1935.aug.25.3.p.; Hódi András: Köszönjük a megértést. =Alföldi Gazdaiúj, 1935.szept.1.1.p.; Elek Pál: Írók és parasztok. =Alföldi Gazdaiúj, 1935.szept.1.3.p.; Hollósi Antal: Tanulságok. =Alföldi Gazdaiúj, 1935.szept.8.1.p és szept.15.1.p.